

**FRİG VADİSİ KAYA ANITLARI VE ANITLARDAKİ GÖRSEL
SEMBOLLERİN LİNOL BASKI TEKNİĞİ İLE YORUMLANMASI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Zeynep YILDIZ

Kütahya -2019

T.C
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Birleşik Sanatlar Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**FRİG VADİSİ KAYA ANITLARI VE ANITLARDAKİ GÖRSEL
SEMBOLLERİN LİNOL BASKI TEKNİĞİ İLE YORUMLANMASI**

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Selma ŞAHİN

Hazırlayan

Zeynep YILDIZ

Kütahya – 2019

Kabul ve Onay

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Bileşik Sanatlar Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMA RAPORU olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

İmza

Akademik Unvan, Adı Soyadı

Üye.....

İmza

Akademik Unvan, Adı Soyadı

Üye.....

İmza

Akademik Unvan, Adı Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Frig Vadisi Kaya Anıtları ve Anıtlardaki Görsel Sembollerin Linol Baskı Tekniği ile Yorumlanması” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenekler çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

...../...../2019

Zeynep YILDIZ

Özgeçmiş

1974 yılında Yalova'da doğdu. İlk ve Orta Öğrenimini Yalova'da tamamladı. 1999 yılında Uludağ Üniversitesi Resim İş Eğitimi Bölümü'nden mezun oldu. 1999 yılında İstanbul Refhan Tümer Lisesi'nde göreve başladı. 2002 yılında Bağcılar Yavuz Selim İlköğretim Okulu, 2005 yılında da Çavdarhisar 100. Yıl İlköğretim Okulu'nda çalıştı. 2013 yılından itibaren Kütahya Ahmet Yakupoğlu Güzel Sanatlar Lisesi'nde Görsel Sanatlar Öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Halen 2015 yılında kazandığı Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bileşik Sanatlar Ana Bilim Dalı'ndaki Yüksek Lisans eğitimine devam etmektedir.

Açtığı Sergiler

Balkan Naci İslimyeli Atölye Sergisi 1994

Uludağ Üniversitesi Atölye Sergisi 1998

Bağcılar Belediyesi Öğretmenler Günü Sergisi 2003

28.Müzeler Haftası Kapsamında Kütahya Arkeoloji Müzesinde kişisel Sergi
2009

Görsel Karma Sergi 2013

ÖZET

FRİG VADİSİ KAYA ANITLARI VE ANITLARDAKİ GÖRSEL SEMBOLLERİN LİNOL BASKI TEKNİĞİ İLE YORUMLANMASI

YILDIZ, Zeynep

Yüksek Lisans Tezi, Birleşik Sanatlar Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Selma ŞAHİN

Temmuz, 2019, 90 sayfa

M.Ö. 12. yüzyıldaki Ege göçleri ile Anadolu'ya geldikleri düşünülen Frigler, Frig Vadisi denilen coğrafi bölgede yaşamış, sanatsal ve kültürel anlamda pek çok eser bırakmış büyük bir uygarlıktır. Bu eserlerden Midas Anıtı ve Aslankaya Anıtı olarak bilinen kaya anıtları, eşsiz mimari yapıları ve zengin görsel sembolleri ile dikkat çekicidir.

Bu araştırma Midas Anıtı ve Aslankaya Anıtı'ndaki görsel sembollerin incelenmesi ve bu anıtların linol baskı tekniği ile yapılan sanatsal uygulamalara dikkatlerin çekilmesi açısından önemlidir. Tarama modelinde uygulanan araştırma kapsamında gezi, inceleme ve uygulama çalışmaları yapılmıştır. Araştırmanın amacı, Midas Anıtı ve Aslankaya Anıtındaki görsel sembollerin incelenmesi, sanatsal yorumlara dönüştürülmesi ve eserlerin analiz edilmesidir. Araştırma kapsamında linol baskı tekniği ile üretilen 14 eserin plastik açıdan analizleri yapılmıştır.

Midas Anıtı ve Aslankaya Anıtı'na ait detaylar, Photoshop programında kolaj tekniği ile tasarlanmış ve linol baskı tekniği ile çok renkli olarak basılmıştır. Yapılardaki antik doku etkilerini vermek için, oyma uçlarından ve ıslak basma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu yolla elde edilen dokusal etkiler, özgün bir anlatım diline ulaşma çabası elde etmede önemli rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Frig Vadisi, Kaya Anıtları, Görsel Semboller, Linol Baskı Tekniği

ABSTRACT**THE PHRYGIAN VALLEY ROCK MONUMENTS AND INTERPRETATION
OF THE VISUAL SYMBOLS OF MONUMENTS WITH THE LINOL
PRINTING TECHNIQUE****YILDIZ, Zeynep****Master's Thesis, Combined Arts Program****Thesis Advisor: Dr. Selma ŞAHİN****July, 2019, 90 pages**

Phrygians, who were thought to come to Anatolia as a result of the Aegean migrations in the 12th century B.C. , are a great civilization that has given many work of arts in this land in artistic and cultural perspective. It is possible to see these work of arts today in the geographical region known as the Phrygian Valley. In this region, the unique Rock Monuments belonging to the Phrygians and the rich motifs and embellishments adorning these structures with their cults are noteworthy. These monuments are cultural heritages that need to be preserved and maintained. The unique architectural features of Midas Monument and Aslankaya Monument, which are two of Rock Monuments in the Phrygian Valley, are noteworthy with their rich visual symbols that adorn the structure.

This study is important for examining the visual symbols of the Midas monument and the Aslankaya monument, and for attracting attention to artistic practices made with the Linolium printing technique of these monuments. This study is in screening model. In addition, this study has been conducted on excursions, examinations and practices. The aim of study is to examine the visual symbols at Midas Monument and Aslankaya Monument to transform the artistic interpretations with linol printing technique and to analyze the work of arts. In extent of this research, the plastic analysis of 14 work of arts produced by linol printing technique was made.

The details taken from the ancient appearances of Midas Monument and Aslankaya Monument and the visual symbols in ancient structures were designed in Photoshop with a collage technique and were printed in multicolor with linol technique. In order to provide the ancient texture effects in the structures, wet-pressing methods by overlapping the carving tips and colors are used. The textural effects obtained in this way have played and important role in achieving an effort to reach an original expression language.

Keywords: Phrygian Valley, Rock Monuments, Visual Symbols, Linol Printing Technique

ÖNSÖZ

Bu tezi hazırlama sürecinin başından itibaren, her türlü desteğini ve yardımlarını esirgemeyen, yol gösteren tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Selma Şahin'e, benden manevi desteklerini esirgemeyen arkadaşlarıma ve yine manevi destekleri ile her an yanımda hissettiğim aileme teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
RESİMLER LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ANADOLU'DA BİR MEDENİYET: FRİG UYGARLIĞI

1.1. FRİGYA TARİH VE UYGARLIĞI	8
1.1.1. Frig Tarihi	8
1.1.2. Frig Uygarlığı	10
1.1.3. Din ve İnanış	12
1.2. FRİG SANATI.....	15
1.2.1. Mimari	16
1.2.2. Yontu Sanatı	19
1.2.3. Seramik	21
1.2.4. Madencilik	24
1.2.5. Dokumacılık.....	27
1.2.6. Ahşap işçiliği	27
1.2.7. Müzik.....	29
1.2.8. Frig Sanatı Evreleri.....	31
1.2.8.1. Erken Evre (M.Ö.750-730).....	31
1.2.8.2. Geçiş Evresi (M.Ö. 730-725)	31
1.2.8.3. Olgun Evre (M.Ö. 725-650)	32
1.2.8.4. Sub Geometrik Evre (M.Ö. 650-575).....	33
1.2.8.5. Geç Frig Evresi (M.Ö. 575-300)	33
1.3. FRİG DİL VE YAZISI.....	35

İKİNCİ BÖLÜM FRİG VADİSİ KAYA ANITLARI

2.1. FRİG ANITLARI	37
2.1.1. Birinci Bölgedeki Anıtlar.....	38
2.1.1.1. Sümbüllü Anıtı	38
2.1.1.2. Aresyastis Anıtı	38
2.1.1.3. Bitmemiş Anıt (Küçük Yazılıkaya).....	39
2.1.1.4. Bahşayış Anıtı	40

2.1.1.5. Midas (Yazılıkaya) Anıtı	41
2.1.2. İkinci Bölgedeki Anıtlar	42
2.1.2.1. Aslantaş Anıtı	42
2.1.2.2. Yılantaş Anıtı.....	43
2.1.2.3. Maltaş Anıtı	44
2.1.2.4. Aslankaya Anıtı	45
2.1.2.5. Küçük Kapı Kaya ve Büyük Kapı Kaya Anıtları	47
2.1.3. Üçüncü Bölgedeki Anıtlar	48
2.1.3.1. Kes Kaya 1.ve 2. Anıtı	48
2.1.3.2. Fındık Asar Kaya Anıtı	50
2.1.3.3. Deliklitaş Anıtı	50
2.2. MİDAS ANITI	51
2.3. ASLANKAYA ANITI	56
2.4. MİDAS ANITI ÜZERİNDEKİ GÖRSEL SEMBOLLER	59
2.5. ASLANKAYA ANITI ÜZERİNDEKİ GÖRSEL SEMBOLLER	62
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
MİDAS ANITI VE ASLANKAYA ANITINDAKİ GÖRSEL SEMBOLLERİN	
LİNOL BASKI TEKNİĞİ İLE UYGULAMALARI	
3.1. ÖZGÜN BASKI RESİM TEKNİĞİ	66
3.1.1. Yüksek Baskı Resim Teknikleri	66
3.1.1.1. Linol Baskı Tekniği.....	66
3.2. MİDAS ANITI VE ASLANKAYA ANITINI SÜSLEYEN GÖRSEL	
SEMBOLLERİN LİNOL BASKI TEKNİĞİ İLE UYGULAMALARI VE	
ESER ANALİZLERİ	67
SONUÇ.....	83
KAYNAKÇA	85
DİZİN	90

RESİMLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Resim 1.1: Gordion'da Bulunan Kral Midas Heykelciği	8
Resim 1.2: Frigya Sınırlarını Gösteren Harita.....	9
Resim 1.3: Madeni Eşyalar.....	10
Resim 1.4: Frig Kemer ve Mühürleri	11
Resim 1.5: Ahşap Mobilya Eşyası.....	11
Resim 1.6: Frig Başlığı.....	12
Resim 1.7: Ay Tanrısı Men	13
Resim 1.8: Kibele kabartması.....	14
Resim 1.9: Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı Önünde Dinsel Tören İllüstrasy	15
Resim 1.10: Gordion Büyük Megaronun Rekonstrüksiyonu	16
Resim 1.11: Pişmiş Topraktan Mimari Parça.....	17
Resim 1.12: Frig Süvarilerini Gösteren Kabartma	18
Resim 1.13: Hayat Ağacından Beslenen Keçi Motifli Kaplama Levha	18
Resim 1.14: Kibele Heykeli Başlı	19
Resim 1.15: Kibele Heykeli	20
Resim 1.16: Ortostat Bloğu Detayı	20
Resim 1.17: Midas Kenti Kazılarında Ele Geçenler	21
Resim 1.18: Akıtacaklı Çömlek	22
Resim 1.19: Sunu Kabı.....	22
Resim 1.20: Pişmiş Topraktan Kaplar.....	23
Resim 1.21: Pişmiş Toprak Sürahi	23
Resim 1.22: Pişmiş Topraktan Kuş Figürlü Testi	24
Resim 1.23: Kulplu Tunç Kazan	25
Resim 1.24: Göbekli Tas	25
Resim 1.25: Gordion'daki Tümülüslerde Bulunan Süs İğneleri/ Fibulalar M.Ö.8.yy	26
Resim 1.26: Gümüş Kepçe	26
Resim 1.27: Dokuma Parçası, Gordion	27
Resim 1.28: Fildişi Keçi Figürlü Mobilya Süsü	28
Resim 1.29: Aslan ve Boğa Mücadelesini Gösteren Heykelcik.....	28
Resim 1.30: Ahşap Kakmalı Masa	29

Resim 1.31: Frig Müzisyenleri ve Müzik Aletleri	29
Resim 1.32: Tanrı Apollon İle Pan Arasındaki Ezgi Yarışmasında Kararını Bildiren Genç Midas Taş Kabartma.....	30
Resim 1.33: Frig Müzik Aletlerinden Olduğu Düşünülen Syrinks	30
Resim 1.34: Erken Frig Boyalı Seramiği	31
Resim 1.35: Geçiş Evresi Sürahi	32
Resim 1.36: Gordion Vazosu	32
Resim 1.37: Pişmiş Toprakta Yapılmış Kaz Biçimli Törenselle İçki Kabı.....	33
Resim 1.38: Geç Frig Vazo Detayı.....	34
Resim 1.39: Frig Savaşçılarını Betimleyen Keramik Tablet.....	34
Resim 2.1: Sümbüllü Anıtı Görüntüsü	38
Resim 2.2: Aresyastis Anıtı Görünüşü	39
Resim 2.3: Bitmemiş Anıt Görüntüsü	40
Resim 2.4: Bahşayış Anıtı Görüntüsü	41
Resim 2.5: Midas Anıtı Görüntüsü.....	42
Resim 2.6: Aslantaş Anıtı.....	43
Resim 2.7: Yılantaş Anıtı	44
Resim 2.8: Maltaş Anıtı.....	45
Resim 2.9: Aslankaya Anıtı Görün	46
Resim 2.10: Aslankaya Anıtı Aslan Figürleri	46
Resim 2.11: Küçük Kapı Kaya Anıtı.....	47
Resim 2.12: Büyük Kapı Kaya Anıtı.....	48
Resim 2.13: Kes Kaya 1 Görünüşü	49
Resim 2.14: Kes Kaya 2 Görüntüsü	49
Resim 2.15: Fındık Asar Kaya anıtı	50
Resim 2.16: Deliklitaş Anıtı	51
Resim 2.17: Midas Anıtı Genel Görünüşü	52
Resim 2.18: Midas Anıtı Akroteri	52
Resim 2.19: Midas Anıtı Kült Kompleksi Restitüsyon Denemesi	53
Resim 2.20: Midas Anıtı Niş	53
Resim 2.21: Midas Anıtı 1. Yazıtı.....	54
Resim 2.22: 1.Yazıt Yazısı.....	54

Resim 2.23: Midas Anıtı 2. yazıt.....	55
Resim 2.24: 2.Yazıt Yazısı.....	55
Resim 2.25: Nişteki Yazılardan Kesitler	56
Resim 2.26: Aslankaya Anıtı Genel Görüntüsü	57
Resim 2.27: Aslankaya Anıtı Kuzeydoğudan Görünüşü.....	57
Resim 2.28: Aslankaya Anıtı Nişi	59
Resim 2.29: Midas Anıtı Alınlık ve Yan Çerçeve Bezeme Kesiti	60
Resim 2.30: Midas Anıtı Üzerindeki Bezemeler.....	60
Resim 2.31: Midas Anıtı Cephe Duvarı Bezemesi Çizimi.....	61
Resim 2.32: Grek Haçı Motifi Çizimi	61
Resim 2.33: Aslankaya Üzerindeki Bezemeler	62
Resim 2.34: Aslankaya Anıtı Cephe Duvarı Bezemesi Çizimi.....	62
Resim 2.35: Aslankaya Anıtı Duvar Yüzeyi Bezemeleri Kesit Çizimi.....	63
Resim 2.36: Akroter ve Alınlık	64
Resim 2.37: Meander Motif Çeşitleri.....	64
Resim 3.1: “Ana Tanrıça Kibele” İsimli Çalışmanın Eskizi; Linol Baskı, “Ana Tanrıça Kibele”, 35x50cm, 2016.....	67
Resim 3.2: “Midas Anıtı’ndan Detay” İsimli Çalışmanın Eskizi; Linol Baskı, “Midas Anıtı’ndan Detay”, 35x50 cm, 2016	68
Resim 3.3: “Midas Anıtından Görünüm” Adlı Çalışmanın Eskizi, Linol Baskı, “Midas Anıtından Görünüm”, 35x50 cm, 2016.....	69
Resim 3.4: Linol Baskı, “Aslankaya’dan İzlenim”, İsimli Çalışma Eskizi; Linol Baskı, “Aslankaya’dan İzlenim”, 35x50 cm, 2016	70
Resim 3.5: “Aslankaya Anıtı” Adlı Çalışmanın Eskizi; Linol Baskı, “Aslankaya Anıtı”, 35x50 cm, 2016	71
Resim 3.6: Linol Baskı, “Midas Anıtı’ndan Kesit” İsimli Çalışmanın Eskizi; Linol Baskı, “Midas Anıtı’ndan Kesit”, 35x50cm, 2016.....	72
Resim 3.7: “Midas Anıtı’ndan Yorum” Adlı Çalışmanın Eskiz Detayı; Linol Baskı, “Midas Anıtı’ndan Yorum”, 35x50, 2016.....	73
Resim 3.8: “Midas Anıtı’ndan İzlenim” Adlı Çalışma Eskizi; Linol Baskı, “Midas Anıtı’ndan İzlenim”, 35x50, 2016.....	74
Resim 3.9: “Kapı” Adlı Çalışma Eskizi; Linol Baskı, “Kapı”, 35x50, 2016.....	75

- Resim 3.10:** “Yazıttan Yazıya” İsimli Çalışma Eskizi; Linol Baskı, “Yazıttan Yazıya”, 35x50, 2016.....76
- Resim 3.11:** “Aslankaya ve Kibele” İsimli Çalışmanın Eskizi; Linol Baskı, “Aslankaya ve Kibele”, 35x50, 2016.....77
- Resim 3.12:** “Frigler ve Midas Anıtı” Adlı Çalışmanın Eskizi; Linol Baskı, “Frigler ve Midas Anıtı”, 35x50, 2016.....78
- Resim 3.13:** “Midas’ın Kulakları” İsimli Çalışma Detay Örnekleri; Linol Baskı, “Midas’ın Kulakları”, 50x70, 2016.....79
- Resim 3.14:** “Frigya Deyince” İsimli Çalışmanın Detay Örnekleri; Linol Baskı, “Frigya Deyince”, 50x70, 2016.....81

TEZ METNİ

GİRİŞ

Asya ve Avrupa arasında stratejik konumu nedeni ile bir köprü olan Anadolu, tarih öncesi dönemden başlayarak birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Anadolu'nun bereketli toprakları üzerinde Hititler, Frigyalılar, Lidyalılar, Urartular, İyoniyalılar gibi birçok uygarlık yaşamış ve zengin bir Anadolu kültürünün oluşumuna katkıda bulunmuşlardır. Bu uygarlıklardan Frigler, Anadolu kültürünün oluşumuna katkıda bulunmuş yaklaşık 3000 yıllık büyük bir uygarlıktır.

Herodotos ve Strabon gibi ilkçağ tarihçilerinin değişik kaynaklarda belirttiğine göre İ.Ö. 1200'lü yıllarda Anadolu'ya göç eden Frigler, Trakya ve Makedonya üzerinden Boğazlar yoluyla gelen Trak boylarındandır (Sivas, 2007: 9). Frigler; Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar ve Seyitgazi'yi içine alan dağlık bölgede yoğun olmak üzere Kızılırmak'ın batısından Uşak iline kadar olan bölgede göçebe olarak yaşamışlardır (Algan ve Ongar, 1990: 1). Kısa sürede Anadolu'nun yerli halkı ile kaynaşarak kendilerine özgü bir kültür ve yaşam biçimi oluşturmuşlardır. İlk kralları, başkent Gordion'a adını veren Kral Gordios'tur. Gordios'tan sonra oğlu Midas tahta geçerek kral olmuştur. İlk kez M.Ö. 750'den sonra siyasal bir topluluk haline gelen Frigler, Midas'ın krallığı süresince Orta ve Güneydoğu Anadolu'da parlak bir dönem yaşamışlardır (Akurgal, 2014: 265). Ancak parlak dönemleri kısa sürmüştür.

M.Ö. 750 yıllarına doğru Doğu Anadolu'ya Kafkaslar üzerinden gelen Kimmerler kavmi ile Frigler arasında yaşanan savaş sonucunda Frigler tamamen tahrip olmuştur (Güngör, 2014: 251). Kimmer kavmi istilası ile dağılmış olan Frigler'in kültürel etkileri uzun süre devam etmiştir.

Kral Midas ile özdeşleşen Frig uygarlığı, geçmişten günümüze ulaşan eserleriyle halen Anadolu'nun önemli bir parçası olmakta ve günümüzde tarihi yönüyle yaşamaya devam etmektedir (Bingöl, 2018: 8).

Frig toplumu ve toplum yapısına ilişkin elimizde yeterli bilgi bulunmamasıyla birlikte, Homeros'a göre "cesur ve savaşçı", Arianos'a göre "çok mutlu" ve Livius'a göre de "cesarettin yoksun, köle ruhlu" topluluklardı (Güngör, 2014: 243). Bir köylü ülkesi olan Frigler'in yapılan araştırmalardan ve günümüze kalan eserlerden dolayı ekonomisinin tarım ve hayvancılığa dayandığını söyleyebiliriz. Sevin (2003: 256),

köylülerin yanı sıra kentlerde aydın tabakasının, tüccar ve esnaf sınıfının da bulunduğu dikkat çeker.

Kral Midas ile özdeşleşen Frig uygarlığı, geçmişten günümüze ulaşan eserleriyle halen Anadolu'nun önemli bir parçası olmakta ve günümüzde tarihi yönüyle yaşamaya devam etmektedir (Bingöl, 2018: 8). Frig izlerine, günümüzde Frig Vadisi olarak bilinen gizemli bölgede rastlamak mümkündür. Frigler, dini inanışları gereği bu gizemli bölgeyi her biri birer şaheser olan kaya anıtları, kaya mezarları, yapımlar, kültleri ve bu yapıları görsel sembollerle (tanrı ve tanrıça kültleri, yazıtlar, zengin motif ve bezemeler) süslemişlerdir. Frigler anıtsal kaya mimarisinin yanı sıra, maden işçiliği, dokuma sanatı, seramik, müzik aletleri, gibi sanatın birçok alanında birer öncü olmuşlardır.

Bu araştırma, Frig Vadisi Kaya Anıtlarına (Midas Anıtı ve Aslankaya Anıtı) ve bu anıtlardaki görsel sembollere linol baskı tekniği ile yapılan sanatsal uygulamalarla dikkatlerin çekilmesini hedeflemektedir.

Araştırmanın 1. bölümünde Frig uygarlığının tarihi gelişimi, yaşam biçimleri, din ve inanışları, yazısı ve sanatı ele alınmış, araştırılan kaynaklar incelenmiştir. 2.bölümde Frig anıtları bölgesel olarak incelenmiş, benzerlik ve farklılıkları irdelenmiştir. 3. bölümde ise Midas Anıtı ve Aslankaya Anıtı kaya kabartmalarının linol baskı tekniği ile plastik açıdan yorumlaması yapılmıştır. Böylelikle geçmişten günümüze miras kalan eserlerin çağdaş sanat yorumlamalarına dönüştürülmesine bir örnek oluşturması amaçlanmıştır.

Frigler'le ilgili yapılan birçok araştırma bulunmaktadır. Bunlar: Eskiçağ tarihi alanında (Sivas, 1997), tarih alanında (Çintiriz, 2010) ve (Berk, 2011), grafik alanında (Altıntaş, 2011), tekstil ve moda tasarımı alanında (Arslan, 2013), arkeoloji alanında (Kaya, 2007) ve (Işıklar, 2008), klasik arkeoloji alanında (Temsü, 2004), (Erdan, 2016), (Oral, 2014), (Şahin, 2018)'dir. Bu araştırmaları şöyle özetleyebiliriz: Bu araştırmaları şöyle özetleyebiliriz:

Sivas (1997), "Eskişehir-Afyon-Kütahya İl Sınırları İçindeki Frig Kaya Anıtları" adlı araştırmasında, anıtsal ve küçük ölçekli bütün kült kaya anıtlarını inceleyerek tek bir çalışma altında toplamayı amaçlamıştır. Anıtların çevre kültürler ile bağlantı sorununu yeni araştırmaların ve buluntuların ışığında irdelenmiştir. Üç aşamalı

bir çalışma planı uygulamıştır. İlki kütüphane çalışması olan aşamada tüm gezgin ve araştırmacılara ait yayınlar taranarak arşiv edilmiş, ikinci aşama olan arazi aşamasında anıtlar tek tek yerinde incelenmiş ve son durumları belgelenmiştir. Bazı anıtların plan ve kesitleri ilk kez çizilmiştir. Son aşama olan değerlendirme aşamasında ise, katalog sistemi içinde her anıt kendi grubu içinde ilk kez detaylı olarak tanıtılmıştır. Anıtların mimari kimlikleri irdelenerek Frig toplumunun sosyal ve dini yaşamındaki yerine açıklık getirilmiştir. Farklı kültürlerin eserleri ile benzerlik ve farklılıklar bulunarak etkilendikleri sonucuna varılmıştır.

Çintiriz (2010), “Frig Dini İnanç ve Adetleri” adlı araştırmasında, Frigler’in dini inançlarını, Frig tanrılarını, tapınaklarını, ölü gömme geleneklerini, dini tören ve adetlerini incelemiştir. Frig tanrılarının toplum üzerindeki etkileri ve Kybele inancının önemini detaylı olarak ele almıştır. Frig tapınak ve anıtlarının bulunduğu yerler, mimari özellikleri ve bunlardan çıkarılan anlamlar irdelenmiştir. Araştırmacı, Frigler’in Anadolu’da kurmuş oldukları büyük medeniyet ile birlikte çok güçlü ve zengin öğeleri olan dinsel inanç ve adetlerinin olduğu ve bunun da toplum hayatında çok önemli bir rolü olduğu sonucuna varmıştır.

Altıntaş (2011), “Anadolu Medeniyetleri Müzesinde Yer Alan Frig Dönemindeki Bilgilendirme İşaretlerinin Analizi ve Grafik Eğitimindeki Yeri” adlı araştırmasında, Ankara’daki Anadolu meslek liselerinde, eğitim gören öğrencilerinin “Grafik-Desen” dersinde işledikleri “Fikir ve Mesajı Sembolleştirme” modülünde göstergebilim ile ilişkili olan bilgilendirme işaretlerini tanıma ve yorumlayabilme yetilerinin gelişmesini sağlamayı amaçlamıştır. Bu amaç kapsamında, Frig Dönemi’ne ait bilgilendirme işaretleri, Frig Dönemi’ne ait belgeler ışığında incelenmiş ve irdelenmiştir. Frigya tarihi ve uygarlığı, dili ve yazısı, efsaneleri, tanrıları ve dini törenleri, mezar ve anıtları, kralları, ana tanrıça kültünü, hayat ağacı motifi, fibulaları, seramik ve madeni eserleri, diğer uygarlıklarla benzerlikleri ve farklılıkları incelenmiştir. Öğrencilerin “Fikir ve Mesajı Sembolleştirme ve Bilgilendirme İşaretleri” ni öğrenmeden önce ve öğrendikten sonra bilgilendirme işaretlerine bakış açıları arasında pozitif yönde farklılık olduğu sonucuna varmıştır. Araştırmacı, öğrencilerin işaretleri öğrendikten sonra bilgilendirme işaretlerini algılamaları ve çözümlemelerinin olumlu yönde değiştiğini tespit etmiştir.

Berk (2011), “Antik Kaynaklara Göre İç Batı Anadolu’nun (Phrygia) Jeopolitiği” adlı araştırmasında, Frigler’in jeopolitik, coğrafi konumu ve ekonomik gücünün başka bir devlette etkisini ne şekilde devam ettirdiğini araştırmıştır. Bu araştırmanın sonucunda Frigya’nın konumunun, coğrafi bütünlüğünün, sahip olduğu kaynakların, sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerinin, 19. yüzyıl ve 20. yüzyılda ortaya çıkan jeopolitik varsayımlarla değerlendirilemeyeceği sonucuna ulaşmıştır.

Kaya (2007), “Arkeolojik Ve Filolojik Belgeler Işığında Frigler” adlı araştırmasında, Frigler’in köken sorunuyla ilgili tartışmaları ele alarak, Frig Devleti’nin oluşum aşamalarını, kültürel, sosyolojik ve politik yapısını, arkeolojik ve filolojik belgeler ışığında incelemiş ve irdelemiştir. Yaptığı incelemelerin sonucunda, Frig halkının, Doğu, Batı ve Anadolu kültürünü harmanlayarak, kendine özgü bir kültür yarattıkları sonucuna varmıştır. Ayrıca ismini, yaşadıkları bölgenin coğrafi özelliklerinden almış olabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Arslan (2013), “Antik Anadolu Medeniyeti Frigya Uygarlığı Takıları ve Motiflerinin Tekstil Deseni Olarak Kullanılması” adlı araştırmasında, Antik Anadolu ve Frigya takıları çeşitleri, takılarda kullanılan süsleme teknikleri, takı motifleri ve kompozisyon özelliklerinin değerlendirilmesini yapmıştır. Antik Anadolu ve Frigya takılarındaki motiflerin birbirine benzediğini ortaya çıkarmıştır. Antik Anadolu ve Frigya’da kadınlar takılarının baş, boyun, bilek, göğüs süslemesinde yoğun olarak kullanıldığı ve uygarlıklar arasında bilgi etkileşiminin olduğu sonucuna varmıştır.

Işıklar (2008), “Frig Yontu Sanatı ve Etkileşimleri” adlı araştırmasında, Frigler’e ait kaya anıtlarını, fasadları, altarı, stelleri, ahşap, kemik ve fildişinden yapılmış küçük eserleri incelemiştir. Ayrıca Frigler’le aynı dönem ve sonrasında yaşamış uygarlıkların yontu eserlerini karşılaştırmıştır. Bunları sanatsal ve tarihsel alanda araştırmıştır. Ana Tanrıça Kibele kültüründe görülen yontu sanatına ait eserleri inceleyerek, işlevsellik açısından uygarlıklar arasındaki etkileşimin önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Temsü (2004), “Frig Kaya Altarı” adlı araştırmasında, basamaklı Frig kaya altarı ele alınmış, arkeolojik çalışmalarla saptanan altarıların kataloğu hazırlanmıştır. Frig altarı ile Anadolu çevre kültüründeki benzer altarı karşılaştırılmıştır. Altarıların

işlevleri irdelenmiştir. Altarlarda yer alan basamakların “tanrıçanın huzuruna çıkışı” simgelediği önerisinde bulunmuştur.

Oral (2014), “Frig Kaya Anıtlarında Motif ve Bezeme Anlayışı” adlı makalesinde, kaya anıtlarının, Frigler’in dinsel ve sosyo-kültürel yaşamlarındaki yeri ve önemini vurgulamıştır. Bu anıtların; Ana Tanrıça inancı için tasarlanmış birer kült yapı sistemi olarak tasarlandığını, ortak özelliklerinin ise, zengin bezeme ve motiflere sahip olduklarını açıklamıştır. Makalesinde Frigler’in, kültürel, sosyal ve dinsel yaşamlarında, kendilerine özgü sanat anlayışlarını korumasının yanında farklı kültürlerin sanatlarından etkilendiklerini ve onlara etki ettiklerini vurgulamıştır.

Şahin (2018), “Frig Vadisinin Sanatsal Dışavurumu ve Eser Analizleri” adlı makalesinde, Frig Vadisi’nin tanıtılmasını, kaya anıtlarının, tanrı ve tanrıça imgelerinin, anıtları süsleyen kabartmaların, yazıtların ve motiflerin baskı resim teknikleri ile yorumlanması ve analiz edilmesini amaçlamıştır. Yapılan baskı resim uygulamalarının, Frig Vadisi’ni tanıma, kültürel miras olarak farkına varma ve eserlerde estetik kaygı ile sanatsal yorumlara dönüştürmenin yararlı olduğunu vurgulamıştır. Farklı uygarlıklara ait kültürel mirasın da sanatsal uygulamalarla yorumlanarak kültürel mirasımıza duyarlı hale gelenebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Erdan (2016), “Yerleşim Tipleri Işığında Anadolu’da Frig Kültür Varlığı” adlı makalesinde, Frigler’in yaşadıkları coğrafi bölgelerde, farklı yerleşim tiplerini benimsediklerini araştırmıştır. Çapraz karşılaştırma gibi yöntemler kullanarak, Frigler’in geniş bir coğrafyaya kültürünü yansıttığı fakat yerleşim tiplerinin, iklime ve siyasi gelişmelere göre değişiklik gösterebildiği sonucuna varmıştır.

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı Frig Vadisi Kaya Anıtları (Midas Anıtı ve Aslankaya Anıtı) ve bu anıtları süsleyen görsel sembollerin incelenmesi, linol baskı tekniği ile yorumlanması ve üretilen eserlerin plastik açıdan analiz edilmesidir.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, Frig Vadisi Kaya Anıtları ve bu anıtları süsleyen görsel sembollerin incelenmesi, Midas Anıtı ve Aslankaya Anıtı’nın linol baskı tekniği ile

sanatsal yorumlamalara dönüştürülerek bu kültürel mirasa sanat yoluyla dikkatlerin çekilmesi açısından önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma tarama modelinde desenlenmiştir. Tarama modeli, geçmişte ya da şu an olan bir durumu olduğu gibi yorumlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Tarama modelinde araştırma konusu olay, birey ya da nesnedir ve kendi şartları içinde ve olduğu gibi açıklanır. Herhangi bir şekilde değiştirilemez (Karasar, 2005: 77). Ayrıca bu çalışmada gezi, inceleme, uygulama ve eser analizi yöntemlerinden de faydalanılmıştır. Eserler plastik açıdan analiz edilmiştir.

Araştırma Sınırlılıkları

Bu araştırma Midas Anıtı ve Aslankaya Anıtı, bu anıtlardaki görsel sembollerin (kral ve tanrıça kültleri, yazıtlar, motifler vb.) linol baskı tekniği ile uygulamaları ve araştırma kapsamında üretilen 14 eserin plastik açıdan analizi ile sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANADOLU'DA BİR MEDENİYET: FRİG UYGARLIĞI

1.1. FRİGYA TARİH VE UYGARLIĞI

1.1.1. Frig Tarihi

Frigler önce Sakarya vadisinden başlayıp Eskişehir, Kütahya ve Afyon'u kapsayan coğrafi bölgede, daha sonra da Kızılırmak, Ankara ve Denizli'ye kadar olan bölgede yaşamışlardır. Sivas'a (1999: 25) göre; bilim adamlarının çoğu, Frigler'in Thrak kökenli bir halk oldukları görüşünde birleşirler. Eski Yunan kaynakları ise Frigler'in aslında Güneydoğu Avrupa'dan, belki de Makedonya veya Trakya'dan geldiğini belirtir. M.Ö. 1180 civarına tarihlenen Troya Savaşı'ndan hemen önce veya sonra geldikleri söylenir. Heredotos (yaklaşık M.Ö. 425) Frigler'in Avrupa'da Makedonyalılar'ın komşusu olduklarını ve oradaki adlarının Brigler olduğunu yazmıştır (Sivas ve Sivas, 2012: 17). Dolayısıyla genel olarak İlyada'dan yola çıkıldığında, Frig göçlerinin Troya savaşından önce başladığı kabul edilmektedir.

M.Ö. 750 yılından sonra siyasal bir birlik oluşturan Frigler'in ilk kralları Gordios'tur. Başkentleri Gordion'a adını veren Gordios konusunda, Uçankuş'a (2002: 42) göre fazla bilgi yoktur. Daha sonra oğlu Midas tahta geçmiştir. Kral Midas dönemi ise, Özçelik'in (2004: 73) de belirttiği gibi Asur kaynaklarına göre Frigler'in en güçlü olduğu ve geniş alana yayıldığı dönemdir.

Resim 1.1: Gordion'da Bulunan Kral Midas Heykelciği

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

M.Ö. 7. yüzyılın başlangıcında Frig Devleti, Kimmerler tarafından saldırıya uğramıştır (Sevin, 2003: 190-191). Eski Yunan kaynaklarına göre Kimmer istilası, Lidya kralı Ardys' in hükümdarlığı sırasında, Lygdamis tarafından yönetilmiştir (Sivas ve Sivas, 2012: 29).

Sevin (2003: 190-191)'e göre Kimmer akınına dayanamayan Frigler, M.Ö. 676 yılında yıkılmışlardır. Kral Midas, Asur desteğini yitirerek göçebelerle yüz yüze kalmış, başkent Gordion ise yakılıp yıkılmıştır. Yenilgiyi hazmedemeyen Kral Midas'ın boğa kanı içerek intihar ettiğini eski Yunan kaynaklarından öğrenmekteyiz.

Bu yıkıma rağmen Kimmerler'in saldırısından kurtulabilen Frig halkı ve kral ailesi, Gordion'da ve Orta Anadolu'nun çeşitli yerlerinde aynı şekilde kültürlerini bir süre daha yaşadılar (Sevin, 2003: 190-191). Bingöl'e (2006: 11) göre M.Ö. 3.yüzyılda Lidyalıların egemenliğine boyun eğen Frigler, Sivas'a (1999: 39) göre Lidya krallığının yıkılmasından sonra 200 yıla yakın bir süre de Pers İmparatorluğu'nun egemenliğinde yaşamıştır. Pers egemenliğinden sonra gelen Helenistik çağda Anadolu'da Yunan kültürü ve yaşam tarzı yaygınlaşmış, yerli diller ve gelenekler bu kültürün etkisinde kalmıştır. Bunun yanı sıra köklü Frig kültürünün etkileri, Roma döneminin sonuna ve Hristiyanlığın başlangıcına kadar devam etmiştir.

Resim 1.2: Frigya Sınırlarını Gösteren Harita

Kaynak: Sivas, 2007: 10

1.1.2. Frig Uygarlığı

Frig uygarlığını tanımak için birçok kaynak mevcuttur. İlk göze çarpan kaynağımız Özçelik'in (2004: 74) belirttiği gibi, tarımla uğraşan üretken bir toplum olduğunun bilinmesidir. Yunan kaynaklarında hayvan sürülerinin çokluğundan, koyunların yünlerinin kalitesinden, atlarının süratli ve çevik oluşundan, bağlarının verimliliğinden bahsedilmiştir. Frig halkı ve bu halkın vergileriyle yükselttiği devlet, zengin bir devlettir. Bu yüzden Frig kralları, ülke zenginliğinin temel kaynağı olan tarımı korumak için özel kanunlar ve kurallar koymuşlar, ticareti geliştirmek için çalışmışlardır.

Frigler'i tanımak için diğer kaynağımız, günümüze kadar yapılan kazılardan elde edilen, yaşadıkları dönemde üretip kullandıkları eşyalardır. Maden, dokuma ve ağaç işçiliğinde ürettiği eserler Yunanlı ustalar tarafından taklit edilmiştir. Makara kuplu bronz tabaklar, altın gümüş ve bronz madenlerden yapılan çengelli iğneler, giysi kemerleri, geometrik desenler görülen mobilya eşyaları bunlar arasındadır (Akurgal, 2014: 265).

Sevin'e (1999: 195) göre Frig toplumunu tanıma konusunda bir diğer kaynak Asur kabartmaları ve duvar resimleridir. Bu kaynaklar, Doğu Frigya'nın yöresel kıyafetlerini gösteren belgelerdir. Frig erkekleri bukledi saçlara, kısa sakallara sahiptiler. Kökenlerinin göçebe olması nedeniyle süvariler ucu öne eğik serpuş takarlar, kalkan ve mızrak taşırlardı. Piyadeler ise dizlere kadar çıkan işlemeli çoraplar, kısa eteklik ve dize inen dar şort giyerlerdi. Frig kadınları ise, Uçankuş'un (2000: 570) belirttiği gibi, yatay bantlarla süslenmiş uzun giysiler ve çan biçimli püskülleri olan kısa tunikler giyerler, başlarına türban takarlardı. Kadınların takıları gerdanlık, bilezik ve süslü küpelerden oluşurdu. Uzun giysilerinde çok süslü çengelli iğne kullanırlardı.

Resim 1.3: Madeni Eşyalar

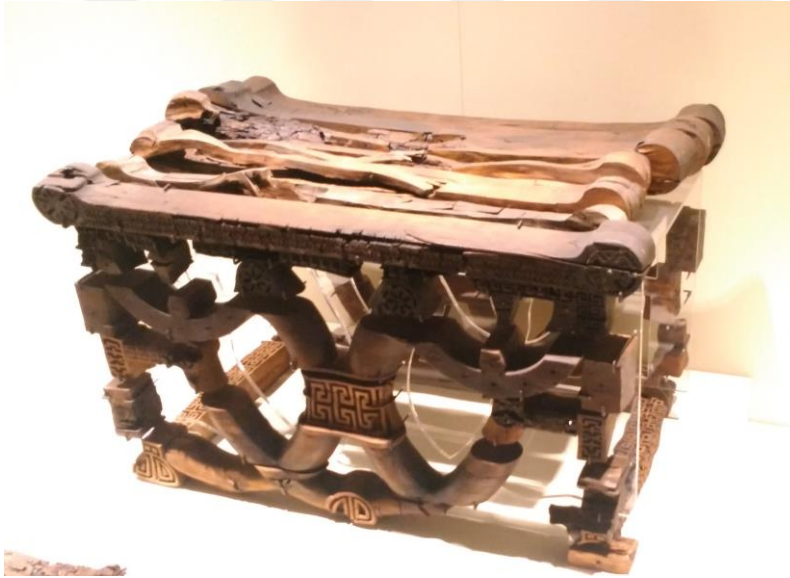
Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

Resim 1.4: Frig Kemer ve Mühürleri

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

Resim 1.5: Ahşap Mobilya Eşyası

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

Frigler'in giyim dünyasına hediyelerinden biri de Frigya başlığıdır. Bu keçe veya yünden yapılmış, başı sıkıca oturan koni biçiminde sivri ucu öne doğru kıvrık bir başlıktır. Frigya'da ortaya çıkan bu başlık Yunan kaynaklarında doğuluların giydiği başlık olarak betimlenirdi (Algan ve Ongar, 1990: 162).

Resim 1.6: Frig Başlığı

Kaynak:<https://semrabayraktar.blogspot.com/2014/03/midas-muskiler-hititler-kaskalar.html>,2019

Frigler'e ait son kaynak ise, günümüze kadar kalabilmiş olan kale tipi yerleşimlerdir. Bingöl'e (2006: 9) göre yaşadıkları bölgede Frigler'in taptıkları baş tanrıçaları Ana Tanrıça Kibele için büyük ya da küçük anıtsal kült anıt ve tapınaklar bulunmaktadır. Çoğu açık hava tapınağı olan bu eserler, Frig kültürünün, sanatının ve kaya mimarisinin en çarpıcı örneklerini yansıtmaktadır.

Yerel özellikleri, mimari yapıları, sanatı, toplum yapısı ve yaşam şekli incelendiğinde Frigler'in tarımla uğraşan, savaşçı, cesur, birçok yeniliğin öncüsü bir toplum olduğunu söyleyebiliriz. Frigler, Akurgal'ın (2014: 29) belirttiği üzere kısa ve ihtişamlı bir hayat yaşamışlardır.

1.1.3. Din ve İnanış

Frig uygarlığı çok tanrılı bir inanışa sahiptir. Kendinden önce gelen kültürlerin dini inanışlarından etkilenmiş ve kendinden sonra gelen uygarlıkları da etkilemiştir. Birecikli (2010: 229) baş tanrıları Kybele olarak bilinen Ana tanrıça ve Ay tanrıçası olan Men olduğunu belirtmiştir (Resim 1. 7). Sevin'e (2003: 248) göre Yunanlılar'da Ay tanrısı (Men) büyük ihtimalle eski bir Anadolu tanrısının değiştirilmiş şekliydi. F.

Kınal (1991: 271) ise, Men'in Hitit Ay tanrısı Amma ile aynısı olduğunu, Tanrı Men'e sağlık, güvenlik ve zenginlik için dua edildiğini söylemiştir.

Resim 1.7: Ay Tanrısı Men

Kaynak: Algan ve Ongar, 1998: 185

Sevin'e (2003: 248) göre, bir diğer tanrı Güneş Tanrısı Sabazios'dur ve Sabazios Trakya kökenlidir. Uçankuş (2002: 32), bu tanrının Frigler'in kendi yerel tanrısı olduğunu, bitkilerin tanrısı olduğunu ve her yıl bahar gelişiyile birlikte onun adına kutlamalar yapıldığını belirtmiştir. Hançerlioğlu (2000: 439) ise, Sabazios'un insanlara tarımı, hayvanları evcilleştirmeyi ve sabana koşmayı öğrettiği görüşündedir.

Frigler'in en eski ve karakteristik tapınma kültü (inanç sistemi), Kybele kültü olarak bilinen "büyük ana" ya da "ana tanrıça" kültürüdür. Frigler Anadolu'ya geldiklerinde, buranın yerli kavimleriyle ilişkiye geçtiği ve bu kültü aldıkları sanılmaktadır (Bingöl, 2006: 12). İlerleyen yıllarda bu "tanrıça kültü" Eski Yunan ve oradan da Roma kültürüne geçmiştir (Özçelik, 2004: 74).

Ana Tanrıça Kibele, bilinen genel inanişaya göre yaşayanların ve ölülerin tanrısıdır. Uçankuş'a (2000: 571) göre başındaki kuleye benzer yüksek taç (polos) onun, kentlerin ve tarımın tek egemeni olduğunu simgeler. Ayrıca Frigler'in dini inanişlarında Ana Tanrıça Kibele ve sevgilisi Tanrı Attis adına, çeşitli törenlerle boğa ya da koç kurban etmekteydi. Törenlerin Frigya'da uygulandığını mimari yapılardan ve kaya anıtlarının arkasında yer alan kuyulu anıtlardan anlayabilmekteyiz. Çintiriz (2010: 59-62), bu anıtların Bahşayış Anıtı, Maltaş Anıtı, Deliklitaş Anıtı gibi anıtlar olduğunu belirtmiştir. Törenlerin Frig toplumunun hayat tarzlarının tarımla özdeşleşen, ekip

biçmekle, bolluk ve bereketle ilgili törenler olduğunu ya da doğanın canlanmasını simgeleyen ilkbahar şenlikleri, hasat şenlikleri, kurban törenleri olduğunu ifade eder.

Resim 1.8: Kibele kabartması

Kaynak: Temizer, 1979: 44

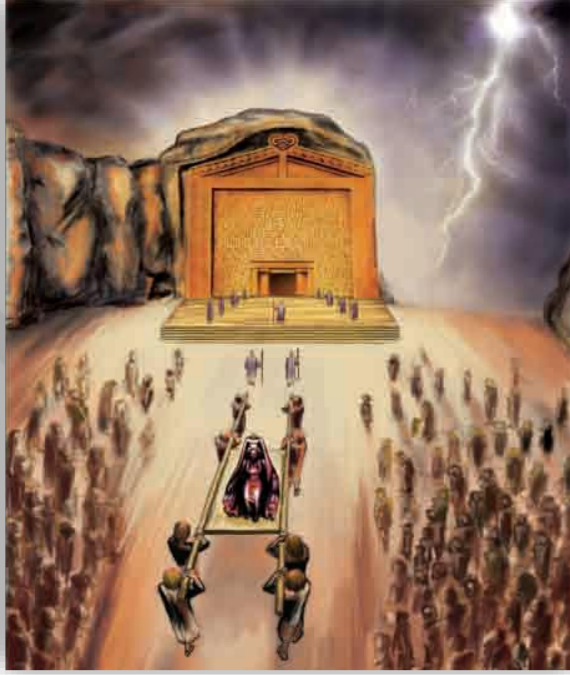
Frigler doğa ile bütünleşen şenlikleri, dini törenleri ve tapınmalarının haricinde geleneklerini de uygulayan ve ona göre yaşayan bir toplumdur. Bunlardan biri ölü gömme geleneği, diğeri ise mezar yapma geleneği idi.

Frigler’de ölü gömme gelenekleri farklıdır. Günümüze kadar yapılan araştırmalarda üç farklı gömme şekli tespit edilmiştir. Bunlar kayalara oyulmuş mezarlar, yığma tepe olarak adlandırılan tümülüsler ve yakılarak ölünün küllerinin toprağa gömülmesi şeklindedir (Güven, 2007: 154).

Ölülerin, M.Ö. 7. yüzyıla kadar mezar odalarına iskelet halinde gömülürken, daha sonraları yakılarak gömüldüğü anlaşılmıştır. Kral ailesi ve zenginler “tümülüs” adı verilen yığma mezar tepelerine gömülmekte, halk ise kaya mezarlarına gömülmekteydi.

Gordion, Ankara gibi yerleşim alanlarında rastlanan tümülüslerde mezar odalarına, gömülen kişinin kişiliğine göre çeşitli armağanlar bırakıldığı anlaşılmıştır (Çintiriz, 2010: 86).

Resim 1.9: Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı Önünde Dinsel Tören İllüstrasy

Kaynak: <https://docplayer.biz.tr/4447401-Eskisehir-daglik-frigya-t-c-eskisehir-valiligi-il-kultur-ve-turizm-mudurlugu.html> , 2019

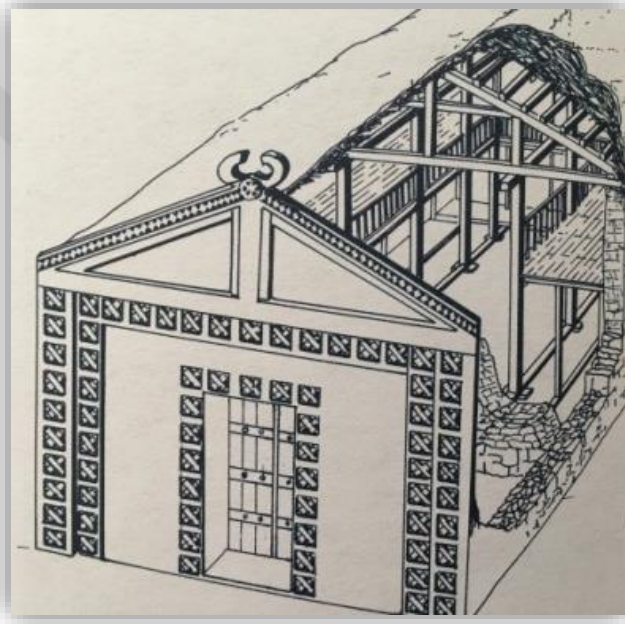
1.2.FRİG SANATI

Frigler, kendilerine özgü üslup anlayışı ile bıraktıkları eserlerle, Anadolu kültürünün oluşumuna çok önemli katkılarda bulunmuşlardır. Mimaride, el sanatlarında, marangozluk ve maden işçiliğinde, seramikte, heykel ve müzik alanında, birçok yeniliğin öncüsü olmuşlar ve kendilerinden sonraki uygarlıkları da etkilemişlerdir. Yapılan araştırmalara göre, Frigler sanatta Geç Hitit'in yanı sıra, Urartu, Asur ve Yunan sanatından da etkilenmişlerdir.

1.2.1. Mimari

Frigler, mimari alanında en güzel eserlerini vermişlerdir. M.Ö. 8. Yüzyılda Frigler’de mimari alanında en dikkat çeken yapı tipi “megaron” denilen yapılardır. Megaron, girişinde bir hol, arka kısımda ocaklı büyük salonu olan dikdörtgen planlı yapılardır. İsmi ünlü ozan Homeros’tan almıştır. Frigler bu planı saray, hizmet binaları, tapınak gibi değişik binaların yapımında kullanmışlardır.

Resim 1.10: Gordion Büyük Megaronun Rekonstrüksiyonu

Kaynak: Sevin, 2003: 260

Bazı yapılarda duvarlar kerpiçten, bazıları taştandır. Dış yüzey geometrik şekillerle süslenmiş, ahşap dikmeler ve hatıllarla güçlendirilmiş, birleştirici olarak madeni çivi yerine geçme sistemi kullanılmıştır. Bazı önemli yapılarda üçgen biçimli alınlığın üzerinde kireçtaşından büyük akrotere yer verilmiştir. Frigler bu mimari elemanı, kaya anıtlarında da dinsel amaçlı yapılarda kullanmışlardır. Çatılar, ahşap iskeletin üstüne çamur sıvanarak ve ya saz örtülerek iki yana doğru eğimlidir. Frigler iki yana doğru eğimli çatıyı kullanan ilk uygarlıktır (Sevin, 2003: 260-261). Sevin’in belirttiği gibi çatıyı destekleyen dikme sırası Frig cephe mimarlığının vazgeçilmez özelliklerinden biridir.

Frigler mimaride “Ortostat” denilen kabartmalı taş levhaları, doğal etkenlerden (yağmur ve kar gibi) evlerini korumak maksadıyla, dış duvarları kaplamak için kullanmışlardır (Güngör, 2014: 258). Sevin’e (2003: 260-261) göre Gordion, Boğazköy Pazarlı, Midas ve Düver yörelerinde bulunan bu levhalarda bitkisel motifler ve geometrik şekillerin yanında, piyade askerleri, karşılıklı durmuş, at gövdeli, insan başlı karışık yaratıklar, mitolojik sahneler ya da kutsal ağacın iki yanında ayakları üzerine kalkmış dağ keçileri vb. sahneler bulunmaktadır. Bu tür kaplama levhası anlayışı, Batı Anadolu kıyı kentlerinden iç kesimlere doğru yayılmıştır.

Erken Frig yapılarında dik yamaçlara yaslanmış ön hol ve arkada dikdörtgen planlı bir odaları bulunan yapılar varken Orta Frig döneminde konutlar, sığ çukurlar içine yerleştirilmiş, çakıl taşı ve moloz temeller içine inşa edilmiştir. Geç Frig döneminde çok farklı bir konut tipi belirir. Burada kare ya da dikdörtgen planlı konut, toprağa kazılan bir çukurun içine yerleştirilmiştir. Duvarlar taş temel üzerine kerpiçten ya da kamış ve çamurdan yapılmıştır (Sevin, 2003: 263).

Resim 1.11: Pişmiş Topraktan Mimari Parça

Kaynak: Sevin, 2003: 261

Resim 1.12: Frig Süvarilerini Gösteren Kabartma

Kaynak: Sevin, 2003: 193

Resim 1.13: Hayat Ağacından Beslenen Keçi Motifli Kaplama Levha

Kaynak: Temizer, 1979: 41

Kaya anıtları veya anıtsal fasadlar ise, yüksek kaya kütlelerinin dik yüzünde, kaya boyunca bütün kaya yüzeyini kaplayan yapılardı (Uçankuş, 2002: 142). Tapınaklar çoğu kez yalnızca bir cephe olarak kayalara oyulmuştu ve akroterli alınlığın altındaki cepheye küçük kapı biçimli bir oyuk açılmıştı.

Bu oyukların içinde bereket ve bolluğun simgesi olan ana Tanrıça Kibele'nin heykelleri dinsel amaçlı olarak yerleştirilmiştir. Önceleri sökülüp takılabilen heykeller

monte edilirken daha sonra tanrıçanın yüksek kabartma taştan heykelleri oyuldu (Sevin, 2003: 265). Frig kaya anıtlarında geometrik desenler, baklava motifleri, altı dilimli rozet motifi, kabartma aslan figürleri ve bazı yerlerde griffon, aslan ya da sfenksler görülmektedir (Uçankuş, 2002: 142).

Frigler’de mimari açıdan önemli bir başka yapı türü ise, tümülüslerdir. Tümülüs, bir mezar odasının üzerine, taş ve toprak yığılarak yapılan yapay bir tepedir. Soylularını tümülüs içindeki odalara gömme geleneğinin Anadolu’ya, Frigler tarafından getirildiği düşünülmektedir (Sevin, 2003: 270). Tümülüs mezar anıtlarına, Midas’a ait olduğu düşünülen Midas Mezarı örnek olarak verilebilir.

1.2.2. Yontu Sanatı

Kayaları büyük ustalıkla yontmuş ve şekillendirmiş olan Frigler, aynı zamanda heykeltıraşlıkta da gelişmişlerdir. Kaya anıt ve mezarların yüzeylerinde görülen kabartmalar, Frig heykeltıraşlarının nasıl bir başarıya ulaştıklarının kanıtıdır (Uçankuş, 2000: 577). Pekyaman (2008: 15) beşik çatılı pek çok kült anıtın, anıtları süsleyen geometrik ve bitkisel motiflerin, tanrıça heykellerinin, at, sfenks, aslan ve boğa figürlü ortostatların Frig yontu sanatında çok önemli olduğunu ifade eder. Güngör (2014: 260) Frigler’in heykel yapımında Erken İyon sanatından etkilendiklerinin sanıldığını, Asur ve Geç Hitit sanatının etkisinin görüldüğünü belirtmektedir.

Resim 1.14: Kibele Heykeli Başı

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

Resim 1.15: Kibele Heykeli

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

Resim 1.16: Ortostat Bloğu Detayı

Kaynak: <http://sanat.ykykultur.com.tr/sergiler/friglerin-gizemli-uygarligi>,2019

1.2.3. Seramik

Frig seramiğini basit olarak tek ve çok renkli olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Tek renkli olanlar Batı Frigya'da görülmektedir. Siyah ya da gri astarlıdır ve erken dönem seramikleridir. En çok görülen motifler stilize geyik motifleridir. Çok renkli olanlar Doğu Frigya'da görülür. Kırmızımsı kahverengi ve açık renk astar üzerine çeşitli biçimlerde ve geç dönem seramikleridir. Genellikle geometrik çerçeve içerisinde aslan ve boğa motifleri yer alır. İki tür seramikte görülen ortak motif ise, kap üzerindeki boş bölümleri dolduran tekli dairelerdir. Ayrıca Frig seramikçileri, hayvan şekilli vazolar yaparak seramik sanatına büyük yenilik katmışlardır (Uçankuş, 2002: 16). Yapılan kazılarda ağız gaga şeklinde testiler, su dökme kapları, içki kapları ve süzgeçli kaplar gibi eserler bulunmuştur.

Resim 1.17: Midas Kenti Kazılarında Ele Geçenler

Kaynak: Sivas ve Sivas, 2012: 72, 216

Resim 1.18: Akıtacaklı Çömlek

Kaynak: <http://sanat.ykykultur.com.tr/sergiler/friglerin-gizemli-uygarligi>,2019

Resim 1.19: Sunu Kabı

Kaynak: Temizer, 1979, 43

Resim 1.20: Pişmiş Topraktan Kaplar

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

Resim 1.21: Pişmiş Toprak Sürahi

Kaynak: <http://sanat.ykykultur.com.tr/sergiler/friglerin-gizemli-uygarligi>,2019

Resim 1.22: Pişmiş Topraktan Kuş Figürlü Testi

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

1.2.4. Madencilik

Frigler, özellikle tunç işçiliğinde uzmanlaşmışlardı. Bu alaşım bakır ve kalayın belirli oranlarda birleştirilmesiyle yapılmıştı. Bu endüstri dalında daha çok güneyden, Suriye'den ilham alınıyordu. Örneğin Büyük Tümülüs' te ele geçirilen çok sayıda fibula, kâse, kazan ve kemerler Frig sanatçılarınca dövme ve dökme teknikleri kullanılarak üretilmiştir. Bunlar arasında günümüzde halen kullanılan hamam taslarının atası olarak nitelendirebileceğimiz ortası göbekli kâseler, boğa başı figürlü süslü kazanlar, çengelli iğneler, kemerler sayılabilir (Sevin, 2003: 276).

Akurgal (2007: 193) altın gümüş ve bronzdan yapılan yaylı çengelli iğnelerin (fibulaların), dönemin teknolojik bir Frig buluşu olduğuna dikkat çekmiştir. Frig eserlerinin Hellen sanatını etkilediği gibi, daha sonraki dönemlerde İyonyalı sanatçılar tarafından da taklit edildiğini açıklamıştır.

Resim 1.23: Kulplu Tunç Kazan

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

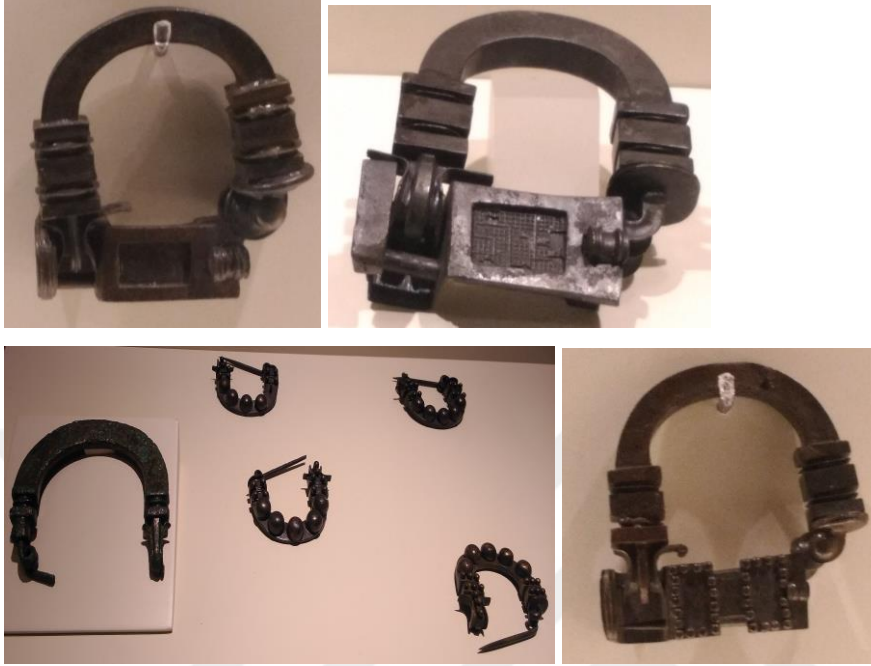
Resim 1.24: Göbekli Tas

Kaynak: Sevin, 2003: 275

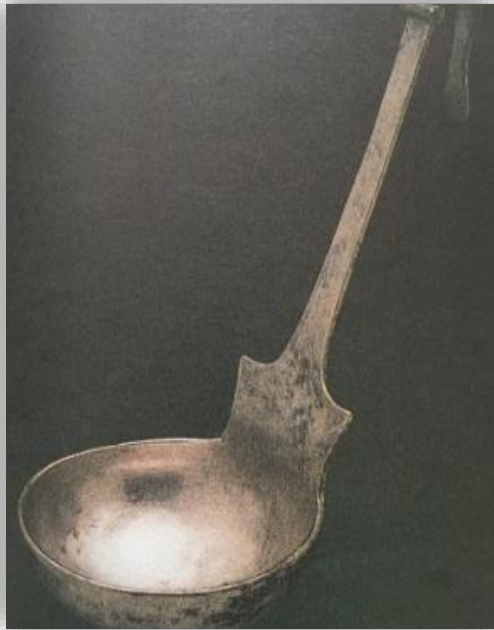

Resim 1.25: Gordion'daki Tümülüslerde Bulunan Süs İğneleri/ Fibulalar M.Ö.8.yy

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

Resim 1.26: Gümüş Kepçe

Kaynak: Sevin, 2003: 277

1.2.5. Dokumacılık

Frigya'daki en gelişmiş zenginlik dalı, yüncülük ve dokumacılıktır. Bölge topraklarının çok yerde verimli olması, Frigyalılar'ın bu dalı geliştirmelerinde önemli bir rol oynamıştır. Bu ise koyun ve keçi yününün ham madde olarak kullanıldığı endüstriyi geliştirmişti. Bunda Orta Anadolu keçi ve koyunlarının yünlerinin çok kaliteli olması da etkili olmuştu (Sevin, 2007: 211).

Sevin'in yaptığı açıklamaların ışığında, halılarda kullanılan renklerin, sarımsı beyazdan, sarımsı kahverengiye, kahverengi ve grimsi kahverengiye doğru değiştiğini, yapay renk olarak koyu kırmızı ve mor renklerin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Sevin (2003: 279-280) kumaş deseni olarak yine çok sevilen geometrik bezemeler tercih edildiğini, üzerine altın sim işlenmiş kumaşların da çok sevildiğini açıklamıştır. Gordion'da ortaya çıkarılan tümülüslerde duvar halıları, yerlere örtülmüş keçeler ve süslü kumaşlara dair izlere rastlandığını açıklamıştır. Çoğu Avrupa dilinde duvar halıları yerine kullanılan Tapetes kelimesinin Frigce olduğunu ifade etmiştir.

Resim 1.27: Dokuma Parçası, Gordion

Kaynak: Sivas, 2012: 363

1.2.6. Ahşap işçiliği

Frigler ahşap işçiliğinde çok ustadır ve kendilerine özgü eserler üretmişlerdir. Bu ustalığın sebebi bölgenin ormanca zengin olmasıdır. Mobilyalarda metal çivi yerine ağaç çivi kullanmışlardır. Mobilyanın yüzeyini oyma ve kakma geometrik bezemelerle

süslemişlerdir. Masa, tabure veya sehpa gibi ahşap eşyalar üretirken şimşir, ceviz, ardıç gibi ağaçlar kullanmışlardır. Kral Midas döneminde çok gelişmiş olmasa da fildişi atölyesi de vardır. Örneğin bu atölyelerde üretilen ahşap kakma parçası ya da mobilya süsü olarak kullanılmış silahlı süvariler, keçi ve geyik kabartma figürleri Orta Anadolu'da görülen özgün ürünlerdir (Sevin, 1999: 200-202).

Resim 1.28: Fildişi Keçi Figürlü Mobilya Süsü

Kaynak: Sevin, 2003: 256

Frigler mobilya eşyalarının yanı sıra Gordion'da ahşap oyma hayvan heykelcikleri de üretmişlerdir. Bu oymalar arasında aslan, geyik, at, saban süren öküz ve balık yiyen kartal başlı canlılar gibi hayvan figürleri bulunmaktadır. Ahşaptan kap kacak, kaşık ve kepçe yapımında da yararlanılmıştır (Sevin, 2003: 276).

Resim 1.29: Aslan ve Boğa Mücadelesini Gösteren Heykelcik

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

Resim 1.30: Ahşap Kakmalı Masa

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

1.2.7. Müzik

Frigler müzik ve dansa da üstün bir performans sergilemişlerdir. Örneğin Gordion Müzesi'nde sergilenen boya ile çizilmiş halay çeken kızları görebileceğimiz bir çömlek parçası, Boğazköy'de bulunmuş olan çifte flüt ve lir çalan iki müzisyen ve Ana tanrıça heykeli, Gordion'da ele geçirilen kemik flütler, Frig yaşamında müzik ve dansın ne denli önemli rol oynadığını göstermektedir (Sivas, 2008: 59-79). Antik yunan yazarlarından, basit bir flüt çeşidi olan Syrinks'in, ilk defa Frigler tarafından kullanıldığını öğrenmekteyiz.

Resim 1.31: Frig Müzisyenleri ve Müzik Aletleri

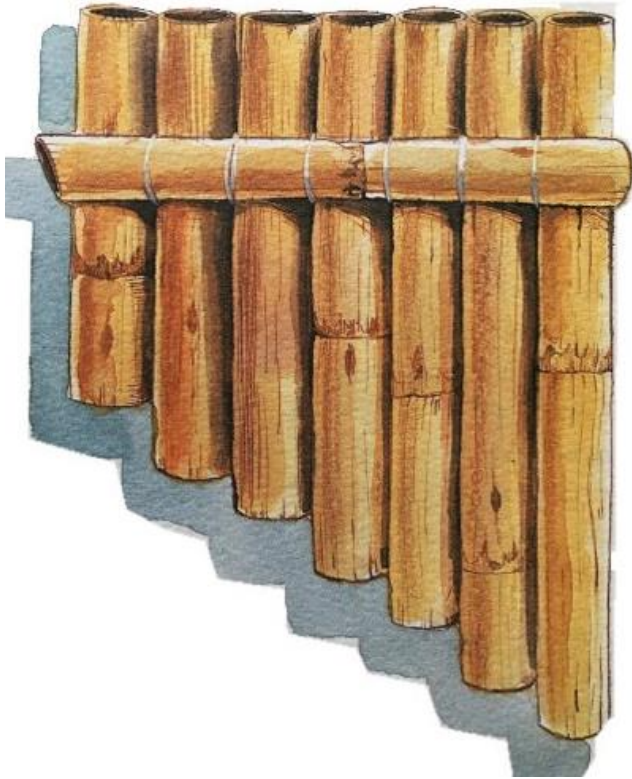
Kaynak: Sivas ve Sivas, 2012: 380

Resim 1.32: Tanrı Apollon İle Pan Arasındaki Ezgi Yarışmasında Kararını Bildiren Genç Midas Taş Kabartma

Kaynak: Sevin, 2003: 242

Resim 1.33: Frig Müzik Aletlerinden Olduğu Düşünülen Syrinks

Kaynak: Sevin, 2003: 197

1.2.8. Frig Sanatı Evreleri

Frig sanatını stil olarak beş evrede inceleyebiliriz:

1.2.8.1. Erken Evre (M.Ö.750-730)

Frig sanatının ilk evresinde siluet figürlü vazolar bulunur. Yunan geometrik vazolarının özelliklerini yansıtırlar. Alt bölüm resimsiz bölümden bir kuşakla ayrılır. Üzerinde siluet halinde figürler, ortası noktalı küçük daireler gibi kompozisyon öğeleri bulunur. Bu öğeler 8. yüzyıl Yunan sanatından başka yerde bulunmaz (Uçankuş, 2002: 59).

Resim 1.34: Erken Frig Boyalı Seramiği

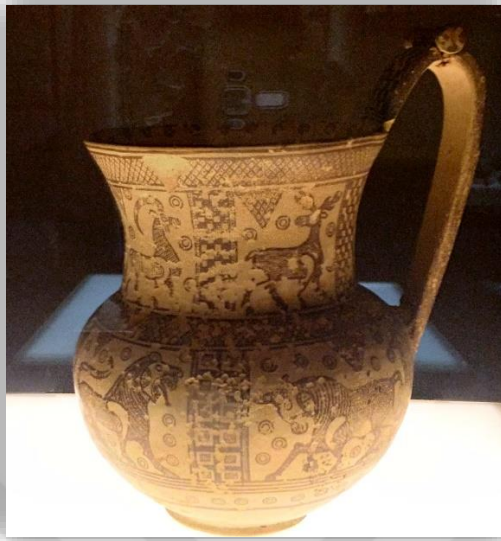

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

1.2.8.2. Geçiş Evresi (M.Ö. 730-725)

Bu evrede kaplar Erken stildeki formlar ile Olgun Stilin geometrik bezemeleri görülür. Siluet figürler daha zarif bir görünüm kazanmıştır (Akurgal, 2003: 267). Sadece geometrik süsleme olarak meander motifini görürüz. Bu baş motif Attika Geometrik Sanatına ait olduğundan, Geçiş Stili M.Ö. 730- 725 yıllarına tarihlenir (Uçankuş, 2002: 58).

Resim 1.35: Geçiş Evresi Sürahi

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

1.2.8.3. Olgun Evre (M.Ö. 725-650)

En güzel Olgun Stil örnekleri ilk kez Alişar'da bulunmuştur. Ancak Olgun stil Gordion'da daha yeni özellikteki boyutlara ulaşmıştır. Bu durum, Frigler'in merkezinin Alişar'dan Gordion'a geçmiş olabileceğini düşündürmektedir (Uçankuş, 2002: 58).

Resim 1.36: Gordion Vazosu

Kaynak: Zeynep YILDIZ, Fotoğraf Arşivi, 2018

1.2.8.4. Sub Geometrik Evre (M.Ö. 650-575)

Bu evrede İon sanatının etkisi görülmektedir. Örneğin Boğazköy ve Alacahöyük'te ele geçirilen seramik eserlerde, İon Geç geometrik ve Sub geometrik dönemdeki T motifi taklit edilmiştir (Akurgal, 2003: 270). Başka kaplarda da, İon Sub geometrik seramiğinin etkileri göze çarpar. Bu nedenle İon Subgeometrik dönem etkileri, Orta Anadolu'ya 5 veya 10 yıllık bir gecikme ile gelmiş olduğu düşünülebilir. (Uçankuş, 2002: 59).

Resim 1.37: Pişmiş Toprakta Yapılmış Kaz Biçimli Törenselle İçki Kabı

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

1.2.8.5. Geç Frig Evresi (M.Ö. 575-300)

Geç Frig Sanatı, seramikte ya da heykeltçilikte İon sanatı modellerinin doğulu taklitlerinden oluşur. Seramiklerde kap şekilleri, Olgun Stile benzemesine rağmen, aslan ve sfenksler İon sanatının amatör kopyalarıdır (Uçankuş, 2002: 59). Heykeltçilikte, İon etkisi görülse de Friglerin kendilerine özgü stilleri daha ağır basmıştır. Ankara'da bulunan Kybele kabartmaları buna en güzel örnektir (Akurgal, 2003: 270).

Uçankuş'a (2002: 59) göre Geç evrede Frigler'in kayalara oyarak yaptıkları kült ve mezar anıtları, Olgun evrede görülmeyen, en özgün ve önemli eserleri arasında yer alır.

Resim 1.38: Geç Frig Vazo Detayı

Kaynak: Zeynep YILDIZ, Fotoğraf Arşivi, 2018

Resim 1.39: Frig Savaşçılarını Betimleyen Keramik Tablet

Kaynak: Algan ve Ongar, 1998: 189

1.3. FRİG DİL VE YAZISI

Frigler'in kendilerine özgü, nereden doğduğu ve geliştiği çözümlenememiş yazı sistemleri vardır. Bu konuda dilbilimciler fikir ayrılıklarına düşmüştür. Geniş kanı Hint-Avrupa kökenli olmasıdır. Okunabilen sözcüklere bakılarak içinde İslav ve Arami dillerinden sözcükler bulunduğu söylenebilir.

Gordion'da saptanan Frig diliyle yazılmış en erken yazıtlar M.Ö. 8.yüzyıl başlarına tarihlenir. Fenike alfabesinden alınmış Frig alfabesi 19 harften oluşmaktaydı. Çoğunlukla soldan sağa doğru, çok az sayıda da sağdan sola boustrohedon stilde yazılmıştır. Eski Yunancada öküç dönüşü anlamına gelen Boustrophedon, Eskiçağ' da yazıtlarda kullanılan yazı stillerinden biridir. Bu sisteme göre yazının bir satırı soldan sağa, sonraki satırı sağdan sola yazılmaktadır. Bu yazı stillerini kaya anıtlarında, nişlerde, sunaklarda, mühürlerde ve çanak çömleklerde görebiliriz. Yazıtların birçoğunda aynı sözcük ya da sözcük grupları tekrarlanmıştır. Günümüze değin bu dilin çözümünü sağlayacak çift dilli bir yazıt bulunmamıştır. M.Ö. 3. yüzyılın başına kadar kullanılmış görünen Frig yazısının bu biçimine Paleo-Frigce (Eski Frigçe) adı verilmiştir. Frigce yaklaşık 500 yıllık bir suskunluktan sonra M.S. 2. ve 3. yüzyıllarda yeniden görülür. Neo-Frigce (Yeni Frigce) denilen bu biçim Roma Dönemi'ne aittir. Paleo-Frigce; Frig dilinde Frig alfabesi ile yazılmış, Neo-Frigce; Yunan alfabesi ile yazılmış olan belgelerdir (Sivas, 2011: 103)

Resim 1.40: Frig Yazısı

Kaynak: Şaban UYSAL, Fotoğraf Arşivi, 2019

İKİNCİ BÖLÜM

FRİG VADİSİ KAYA ANITLARI

2.1. FRİG ANITLARI

Kaya anıtları, Frigler'in dini inançlarına ait kanıt niteliğindedir ve bereketin simgesi kabul edilen Ana Tanrıça Kybele'ye adanmıştır. Kaya anıtlarının ve anıtsal fasadların mimari tasarımları, birbirine çok benzemektedir. Buna göre; bütün fasadlar üst bölümünde tepe akroterine ve üçgen alınlıklı beşik çatıya sahiptir. Çatı örtüsünü alınlık pervazları çevreler. Frig kaya anıtlarındaki süslemelerini incelediğimizde ana Tanrıça Kybele'yi tasvir eden heykel ya da kabartmalar, onun yanında yer alan griffonlar, geometrik bezemeler, stilize edilmiş bitki motifleri, aslan kabartmaları ve sfenkslerin olduğunu görürüz.

Frig Vadisi, Kütahya, Afyon ve Eskişehir sınırları arasında kalan dağlık bölgedir. Yerleşimlerin ve anıtların yoğun olmasından dolayı bu bölgeler Frig Vadisi olarak tanımlanır. Bu vadilerde yer alan büyük ve küçük ölçekli anıtları, üç bölge halinde inceleyebiliriz.

Birinci bölge, Eskişehir ili sınırları içinde bulunan Eskişehir'in güneydoğusunda, Türkmen dağının güneyindeki bölgedir. Buradaki antik kalıntılar genellikle Midas şehri Yazılıkaya (Midas) Anıtı, Sümbüllü Anıtı, Areyastis Anıtı, Bitmemiş Anıt, Kümbet Vadisinde Bahşayış Anıtı'dır.

İkinci bölge, Köhnüş Vadisinde, Afyon ili sınırları içinde bulunan bölgedir. Bu bölgede Aslantaş, Yılantaş, Maltaş, Aslankaya Anıtları ve Kapı Kaya Tapınakları'nı görebiliriz.

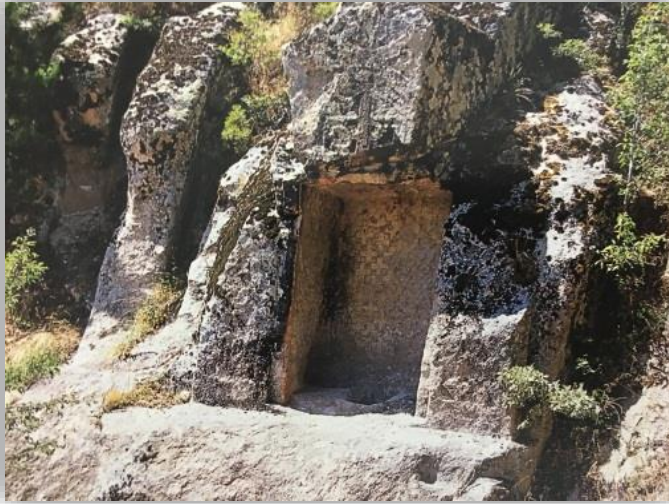
Üçüncü bölge, Kütahya ili sınırları içinde bulunan Türkmen Dağı'nın kuzeyindeki küçük vadilerin olduğu bölgedir. Bu bölgede Keskaya Anıtı, Fındık Asar Kaya Anıtı, Deliklitaş Anıtı, Frig vadilerinin görülmeye değer en etkileyici fasadlarını oluşturmaktadır (Bingöl, 2018: 22-24).

2.1.1. Birinci Bölgedeki Anıtlar

2.1.1.1. Sümbüllü Anıtı

Yazılıkaya Vadisinde yer alan bu anıtın akroterinde stilize bitkisel motifleri bulunur. Bu anıtsal niş üzerinde, açık renkli kare biçiminde haçlar ile bir dama deseni oluşturulmuştur. Koyu renk kareler yüksek kabartma biçiminde yapılarak, oyma haç motifi meydana getirilmiştir. Çatısı diğer anıtlara göre sadedir. Nişin kare biçimli kapı şeklinde olması, Frigler'in sivil mimaride bu kapı şeklini de kullandıklarını kanıtlamaktadır (<http://arkeopolis.com/frig-kaya-anitlari/>,2018).

Resim 2.1: Sümbüllü Anıtı Görüntüsü

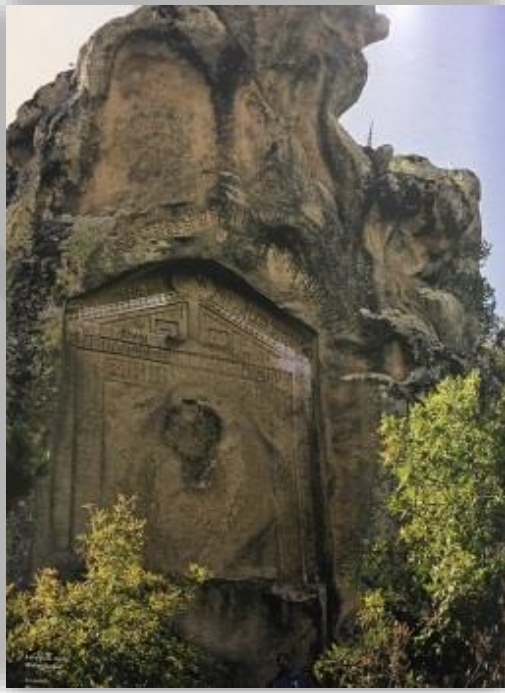
Kaynak: Sivas ve Sivas, 2012: 148

2.1.1.2. Aresyastis Anıtı

Bu anıtın tepesinde yer alan akroterde bulunan yazıtta "Areyastin / Arezastin" kelimesi vardır. Dolayısıyla anıt bu isimle anılır. Çevrede yaşayan halk anıtı "Hasanbey Kayası" olarak adlandırır. Anıtın çatısı orta derecede eğimli beşik çatıdır. Çatının altında kalan orta bölümde bir niş bulunmaktadır. Akroteri, iç içe geçerek birbirini kesen iki daire parçasından oluşmaktadır. Alt kısmında daire içinde altı dilimli rozet motifi bulunmaktadır. Alınlığın üzerinde kabartma baklava motifi bulunur. Çatı orta dikmesinin iki yanında simetrik iki pencere vardır. Pencere üzerindeki yatay bantların

üzerinde küçük kabartma yuvarlaklar bulunur. Pencerelelerin yan kısımlarındaki boşluklar kabartma rozetlerle süslenmiştir. Kiriş dardır ve süsleme yoktur (Sivas, 1999: 44-47). Kaya oluşumundaki doğal eğim nedeniyle fasad yüzeyi düzleştirilmiştir (Uçankuş, 2002: 152).

Resim 2.2: Aresyastis Anıtı Görünüşü

Kaynak: Sivas ve Sivas, 2012: 142

2.1.1.3. Bitmemiş Anıt (Küçük Yazılıkaya)

Midas Anıtı'nın yakınlarında bulunan anıt, yapılan bazı araştırmalar sonucu planlandığı gibi bitirilmediği fikrine varıldığından Bitmemiş Anıt adını almış, yöre halkı ise "Küçük Yazılıkaya Anıtı" olarak adlandırmıştır.

Anıtın üçgen alınlık pervazı baklava motifi dizisi ile süslenmiştir. Çatı orta derecede eğimli beşik çatıdır. Akroter, iç içe geçen iki daire parçasından oluşmuştur. Akroterin altında daire içinde altı yapraklı rozet motifi yer almaktadır. Çatı orta dikmesinde simetrik iki pencere bulunur. Ana kirişin altında kalın friz bulunur. Üzeri kabartma tomurcuk ve palmet motifleri ile bezenmiştir. Cephe duvarı dikdörtgen şeklindedir. Üst çerçevesi kare panolardan oluşan bezeme dizisi ile bezenmiştir.

Panoların içi dört adet kabartma baklava motifleri ile doldurulmuştur (Sivas, 1999: 66-69).

Resim 2.3: Bitmemiş Anıt Görüntüsü

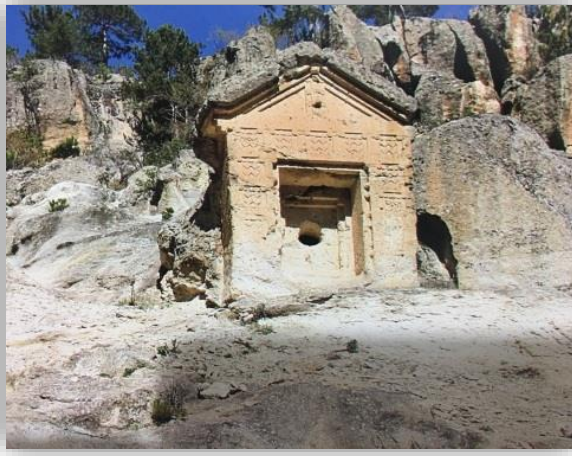

Kaynak: <http://www.eskisehirkulturturizm.gov.tr/TR-157698/bitmemis-anit-daglik-frigya.html>,2019

2.1.1.4. Bahşayış Anıtı

Yöre halkının, "Bahşış Çeşmesi" olarak adlandırdığı anıt, üç boyutlu olarak tasarlanmıştır. Diğer anıtlardaki gibi üçgen bir alınlığa ve küçük bir kapıya sahiptir. Anıt üzerinde baklava deseninde yapılmış geometrik motifler dikkat çeker (Algan ve Ongar, 1998: 111). Sivas (1999: 71) Bahşayış Anıtı'nın, mezar anıt veya Kibele'nin bir tür kült anıtı olduğunun sanıldığını ifade ederken, Sevin (2003: 250) ise, tanrıçalarına boğa kurban etmek için yapıldığının düşünüldüğünü ifade eder.

Resim 2.4: Bahşayış Anıtı Görüntüsü

Kaynak: Sivas ve Sivas, 2012: 145

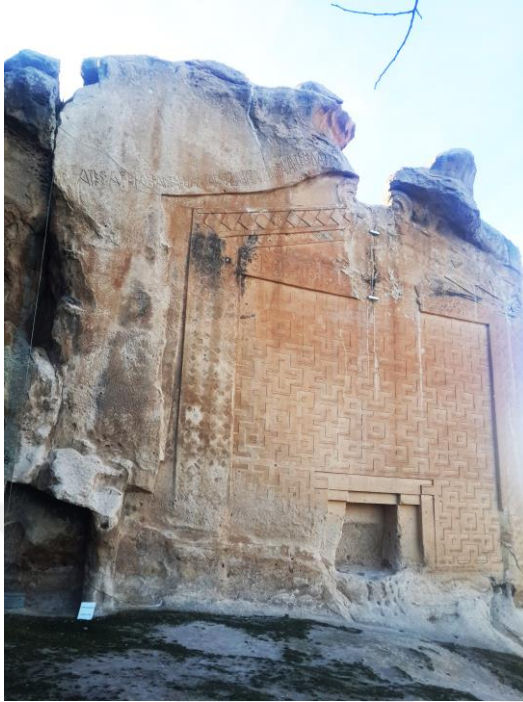
2.1.1.5. Midas (Yazılıkaya) Anıtı

Eskişehir il sınırları içinde Yazılıkaya vadisinde bulunan bu anıt, bölgenin en görkemli yapıtlarındandır. M.Ö: 550 tarihinde yapıldığı sanılmaktadır (Uçankuş, 2002: 143-144). Ayrıca bu anıt tapınma cephesi olarak kullanılmıştır ve yönü doğaya bakar. (A.g.e.: 572).

Midas Anıtı orta dereceli eğimli beşik çatı biçimindedir. Akroter, kabartma baklava motifi dizisi bulunan üçgen alınlığın üstünde iç içe geçmiş karşılıklı iki daire parçasından oluşur. Anıtın cephe duvarı kalın çerçeve ile çevrelenmiştir. Yan duvarları oluşturan bu çerçeve, ana girişle bütün halinde ve kalındır. Üzerinde baklava dizisi motifi bulunur. Cephe duvarının alt orta kısmında iki kademeli çerçeve ile çevrelenmiş bir niş bulunmaktadır. Bu çerçevelerin üst tarafındaki köşelerde dikdörtgen çıkıntılar vardır. Nişin tavanında, ortada kare şeklindeki oyuk yuvanın, Kybele heykelini tavana tutturma işlevini gördüğü düşünülmektedir (Güven, 2007: 151). Midas Anıtı'nın, Ana Tanrıça Kibele'ye tapınmak için yapılmış bir açık hava tapınağı olduğu bilinmektedir.

Resim 2.5: Midas Anıtı Görüntüsü

Kaynak: Zeynep YILDIZ, Fotoğraf Arşivi, 2019

2.1.2. İkinci Bölgedeki Anıtlar

2.1.2.1. Aslantaş Anıtı

Köylülerce Tekke Kaya veya Viran Kaya adlarıyla bilinen Aslantaş, bir anıtsal mezardır (Umar, 2008: 182). M.Ö. 6.yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Afyon Göynüş mevkiinde, kuzeye bakan yüksek kayalıklarda yer alır. Bu büyük kayanın yüzey ve yanları düzelterek karşılıklı ayakta duran iki büyük aslan kabartması işlenmiştir. Aslanlar ön ayaklarını, ortalarına açılan dört köşeli kapı boşluğunun üst sövesine koyarak kükrer biçimde betimlenmiştir. Aslanların arka ayaklarının dibinde birer yavru aslan vardır. Kayanın üst kenarı, diğer anıtlardaki alınlık, akroter ve saçakları gibi kabartılarak işlenmiştir. Mezar odasının tavanı kubbe şeklindedir. Odanın solunda ölünün yatırılmasına yarayan bir sedir vardır. Bu anıt mezarın kral, kraliçe, komutan ya da bir zengine ait olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda bir toplanma ve tapınma yeridir. Aslan kabartmaları Frig heykel sanatının en güzel ve etkili eserlerinden biridir (Uçankuş, 2002: 150-151).

Resim 2.6: Aslantaş Anıtı

Kaynak: Zeynep Yıldız, Fotoğraf Arşivi, 2019

2.1.2.2. Yılantaş Anıtı

Aslantaş'ın batısında bulunan Yılantaş anıtı bir mezar odasıdır ve ünlü bir kişinin mezarıdır. Çeşitli doğa olayları nedeniyle çok hasar görmüştür. Üçgen çatı kirişleri mevcuttur. Duvar boyunca devam eden sedir ve sunak basamağını, yaprak motifli ve başlıklı kısa bir sütun bölmüştür. Dış cephesinde Aslantaş Anıtı'ndaki gibi aslan kabartmaları mevcuttur. Ancak bu aslanlardan birinin büyük başı ve bir pençesi kalmıştır. Kaya cephesinin öteki parçasında yılanlarla savaşçıların kabartmaları vardır. Bu yıkık haliyle bile Yılantaş anıtı, Frig sanatının en önemli eserlerinden biridir (Uçankuş, 2002: 151).

Resim 2.7: Yılantaş Anıtı

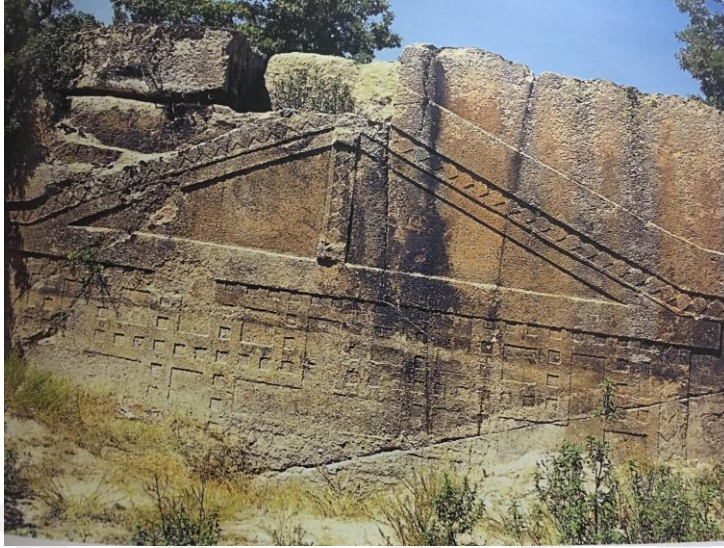
Kaynak: Zeynep YILDIZ, Fotoğraf Arşivi, 2019

2.1.2.3. Maltaş Anıtı

Maltaş, Yılantaş'ın batısındadır. Ana tanrıça Kibele'ye tapınmak için yapılmış bir açık hava tapınaklarından biridir (Umar, 2008: 182). Ancak yöre halkı, içinde hazine olduğuna inandığı için Malkaya olarak anmaktadır. Çatısı, orta derecede eğimli olan anıtın saçakları kademeli şekilde dışa taşmıştır. Akroteri ise kırılmıştır (Sivas, 1999: 86-90).

Maltaş Anıtı'nın yüzeyinde bulunan iki yazıttan biri sol çerçevenin dışında ve saçak altındadır. Diğeri ise Nişin üst çerçevesinde, fakat günümüzde toprak altındadır. Bu yazıtların farklı kişilerce yazıldığı düşünülmektedir. İthaf fiili haricinde anlamı çözülmüş başka kelime yoktur (Uçankuş, 2002: 149-150).

Resim 2.8: Maltaş Anıtı

Kaynak: Sivas ve Sivas, 2012: 213

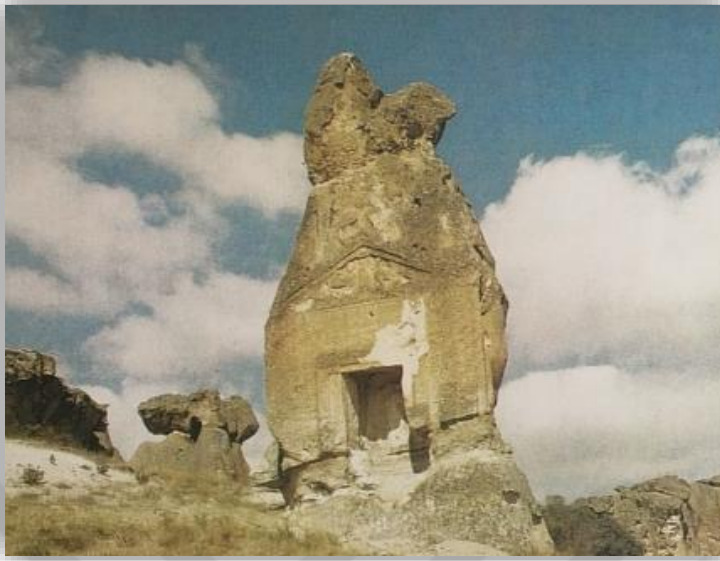
2.1.2.4. Aslankaya Anıtı

Ana tanrıça Kibele adına yapılmış bir açık hava tapınağıdır. Bu tapınak, büyük bir kaya kütlesine şekil verilerek yapılmıştır. M.Ö.7.yüzyılda yapılmış olan bu anıt tapınak, 7 m. genişliğinde ve 11 m. yüksekliğindedir. Anıtın üzerindeki gerçek aslan kabartmalarından dolayı Aslankaya adıyla anılmaktadır (Sivas, 1999: 100-101).

Orta derecede eğimli beşik çatısı, üçgen alınlığı olan tapınağın alınlığında, karşılıklı insan başlı iki kanatlı aslan bulunmaktadır. Ayrıca açık hava tapınağının iç kısmında iki tarafında birbirine bakan iki aslan kabartmasının arasındaki Ana Tanrıça Kibele'nin 2.37 m. boyundaki kabartması da zamanında tapınağın duvarlarını süslemiştir. Ayrıca yan yüzeyde büyük boy aslan kabartmaları vardır (Uçankuş, 2002: 153).

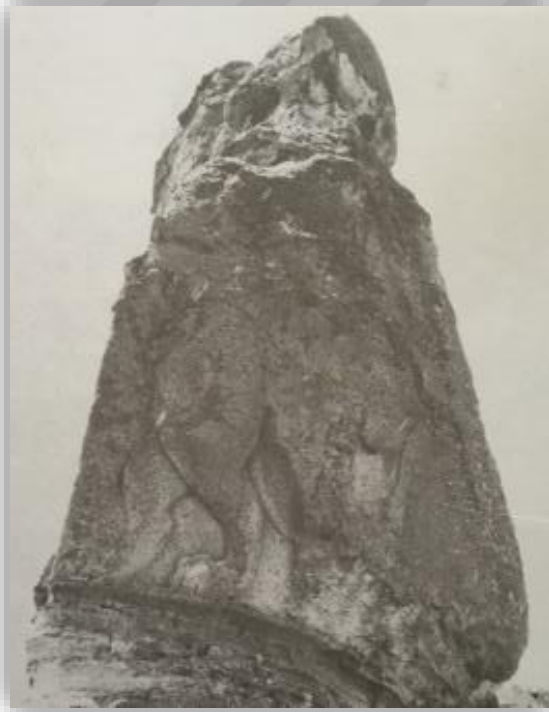
Anıtlı ilgili daha detaylı bilgilere sonraki bölümlerde yer verilmektedir.

Resim 2.9: Aslankaya Anıtı Görün

Kaynak: Uçankuş, 2002: 221

Resim 2.10: Aslankaya Anıtı Aslan Figürleri

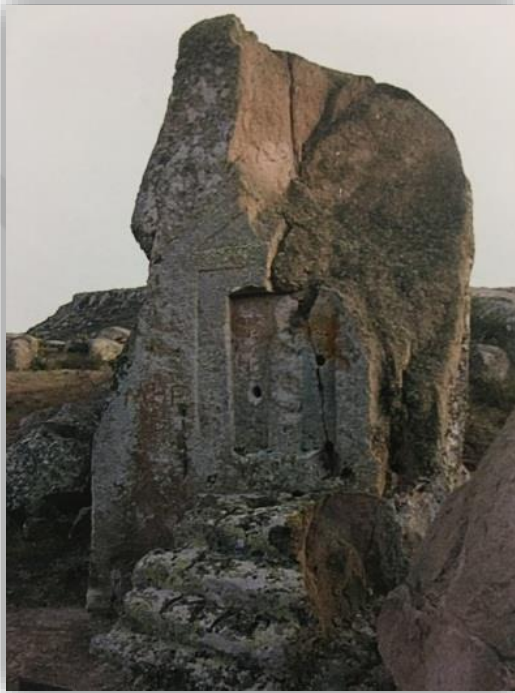

Kaynak: Sivas, 1999: 296

2.1.2.5. Küçük Kapı Kaya ve Büyük Kapı Kaya Anıtları

Uçankuş (2002: 151) anıtın M.Ö. 6. yüzyılda yapıldığının sanıldığını ifade eder. Döğer yakınlarında bulunan Küçük Kapı Kaya Anıtı'nın önünde, sunak olarak kullanılmış dört basamaklı bir merdiven vardır. Nişin içerisinde Ana Tanrıça Kibele'ye ait heykel bulunmaktadır (Algan ve Ongar, 1998: 100).

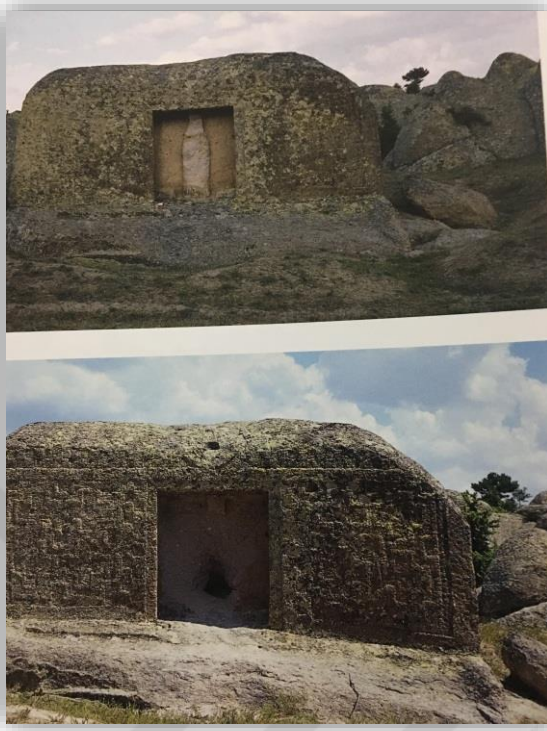
Resim 2.11: Küçük Kapı Kaya Anıtı

Kaynak: Sivas ve Sivas, 2012: 157

Büyük Kapı Kaya Anıtı'nın ise akroteri vardır. Dikdörtgen şeklindeki cephe duvarı üç taraftan çerçeve içine alınmıştır. Duvarın her iki yanında, kabartma ve oyma dama motifleri ile süslenmiş olan kaya yüzeyinin ortasındaki nişte, tanrıça kabartması yer alır (Sivas, 1999: 142). Uçankuş (2002: 151) dört basamaklı merdivenle çıkılan anıtın, Kybele tapınağı olarak değil, Baba Tanrı falcılarının kürsüsü olarak kullandığını ifade eder.

Resim 2.12: Büyük Kapı Kaya Anıtı

Kaynak: Sivas ve Sivas, 2012: 157

2.1.3. Üçüncü Bölgedeki Anıtlar

2.1.3.1. Kes Kaya 1.ve 2. Anıtı

1. Kes Kaya Anıtı Karacaalan Köyü'nün batısındadır. Sivri Kaya/ Uzun Kaya olarak adlandırılan kaya kütesinin kuzeydoğu yüzüne işlenmiştir. Kaya oluşumundaki doğal eğimin avantajlarından faydalanarak fasadın işleneceği yüzey düzleştirilmiş, böylece koni şeklinde doğal bir çerçeve elde edilmiştir. Beşik çatılıdır. Akroter karşılıklı daire parçasından oluşur. Alınlık pervazları incedir. Dikdörtgen cephe duvarını iki kademeli çerçeve ile çevrilmiş niş kaplar (Sivas, 1999: 119). 2.Keskaya Anıtı beşik çatılıdır. Akroter karşılıklı iki daire parçasından oluşur. Alınlık pervazları ve ana giriş kalındır. Çatı orta dikmesi ise incedir. Cephe duvarının ortasında ana tanrıça kabartması vardır. Tanrıçanın her iki yanında arka duvara iki küçük delik açılmıştır. Büyük olasılıkla bunlara değerli metallere yapılmış ana tanrıça envanterlerini oluşturan bazı elemanlar veya semboller yerleştirilmiş olabilir (A.g.e.: 121).

Resim 2.13: Kes Kaya 1 Görünüşü

Kaynak: <https://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/5064,2019>

Resim 2.14: Kes Kaya 2 Görüntüsü

Kaynak: <https://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/5063,2019>

2.1.3.2. Fındık Asar Kaya Anıtı

Fındık köyünün güneyinde yer alan Frig yerleşmesinin alanı içindedir. Yüksek kaya platoları üzerinde kurulmuştur. Bu yerleşme, 1901-1904 yılları arasında bölgede araştırma yapan E. Brandenburg tarafından saptanmıştır. Doğa şartları ve tahribat nedenleriyle yüzeyi günümüzde oldukça aşınmıştır. Beşik çatılıdır. Akroter, karşılıklı iki daire parçasından oluşur. Üst pervaz alınlık pervazları incedir. Çatı orta dikmesi ve ana giriş belli belirsiz izler halinde görülmektedir. Çerçevenin içinde üst kısımda Paleo-Frigce yazıt yer alır (Sivas, 1999: 153).

Resim 2.15: Fındık Asar Kaya anıtı

Kaynak: <http://www.eskisehirkulturturizm.gov.tr/TR-157681/asar-kale-seyitgazi.html>, 2019

2.1.3.3. Deliklitaş Anıtı

Kütahya yöresinde Frigler'e ait anıtsal kaya olarak sadece Deliklitaş Anıtı bulunmaktadır. Tavşanlı-Harmancık yolunun kuzeyindeki kayalık yamaçta yer alır.

Sivas (1999: 107) anıtın çatısının, kulenin tepesine yerleştirilen bir piramide benzediğini, niş ve kuyunun ise, Midas ve Maltaş Anıtı'ndakine çok benzediğini açıklamıştır. Anıtın arkasındaki kuyudan dolayı, yörede "Deliklitaş" adıyla anıldığı düşünülebilir.

Resim 2.16: Deliklitaş Anıtı

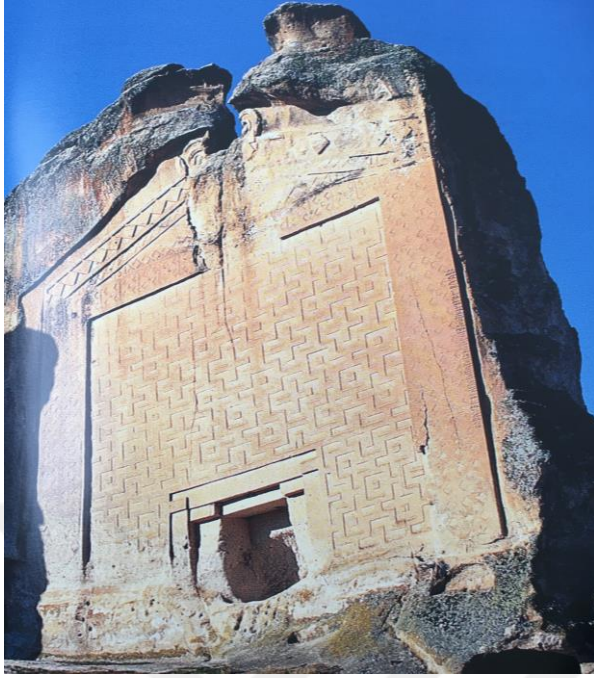

Kaynak: <http://definem.org/forum/viewtopic.php?f=45&t=621&start=8,2019>

2.2. MİDAS ANITI

M.Ö. 550 tarihinde yapıldığı sanılan, volkanik tüf kaya yüzeyine ahşap mimari taklit edilerek kaya üzerine uyarlanan anıt, bir tapınağın ön cephesi biçiminde işlenmiştir. Yüksekliği 17 m. genişliği 16.50 m. olan anıtın üzerinde, Hititler'in damalı hacına benzer motifler bulunmaktadır. Cephesi doğuya bakar. Adını üst alınlığında bulunan yazıtın içinde okunabilen "Midai" sözcüğünden almaktadır. Frigler'in önemli tanrıçası olan Kybele'ye ithafen yapılmış bir kült anıt olan Yazılıkaya Midas Anıtı, dinsel amaçlı kullanılan en önemli açık hava tapınaklarından biridir. Anıtın ön bölümünde ve güney zemininde yapılan kazılarda sunak yerleri tespit edilmiştir. Antik kentin zirvesinde Midas'ın tahtı olduğu sanılan bir de kaya taht mevcuttur (Bingöl, 2006: 28).

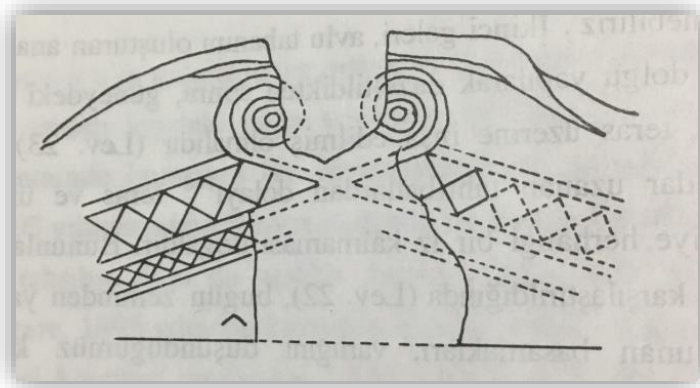
Resim 2.17: Midas Anıtı Genel Görünüşü

Kaynak: Sivas ve Sivas, 2012: 139

Çatı, orta derecede eğimli beşik çatıdır. Akroterde iki daire parçası iç içe geçmiş şekildedir. Alınlık pervazı etli ve incedir. Baklava motifi alınlığın üzerini dizi halinde süsleyerek bir çerçeve oluşturur. Ana giriş kalındır. Üzerinde, dikey bantlarla birbirinden ayrılan, küçük karenin etrafına yerleştirilen baklava motifleri vardır.

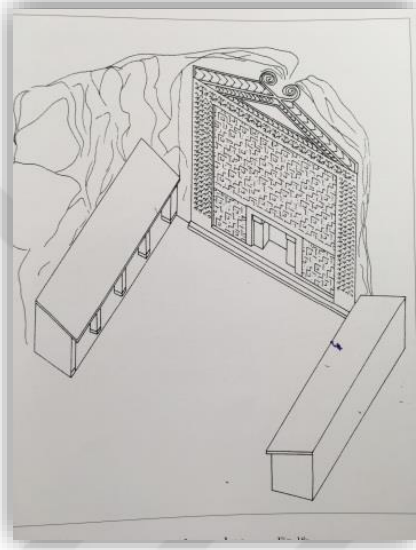
Resim 2.18: Midas Anıtı Akroteri

Kaynak: Sivas, 1999: 58

Cephe duvarı, 12.50 m. ve 16.50 m. boyutlarındadır. Duvar yüzeyi iki bölümdür. Birinci bölüm, ana giriş ve nişin üst yüzeyi arasında yer alan çerçevesiz kısımdır. Burada geometrik motiflerin yer aldığı Rapport tekniği kullanılmıştır. İkinci bölüm ise, merkezinde kapı şeklinde niş bulunan yüzeydir. Süslemede iç içe geçen kareler ve kabartma haç motifi kullanılmıştır (Sivas, 1999: 57-61).

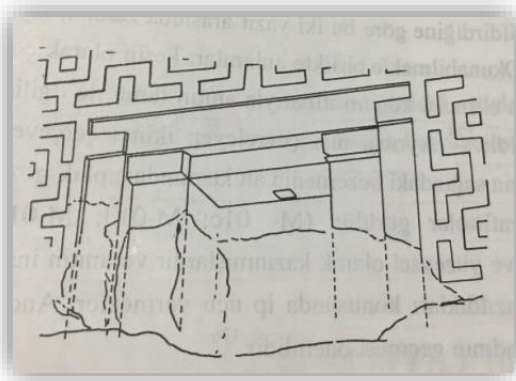
Resim 2.19: Midas Anıtı Kült Kompleksi Restitüsyon Denemesi

Kaynak: Sivas ve Sivas, 2012: 141

Niş, iki kademeli bir çerçeve ile çevrilmiştir. Tavanında ortaya oyulan kare yuva, büyük olasılıkla tanrıça heykelini tavana tutturmak için açılmıştır.

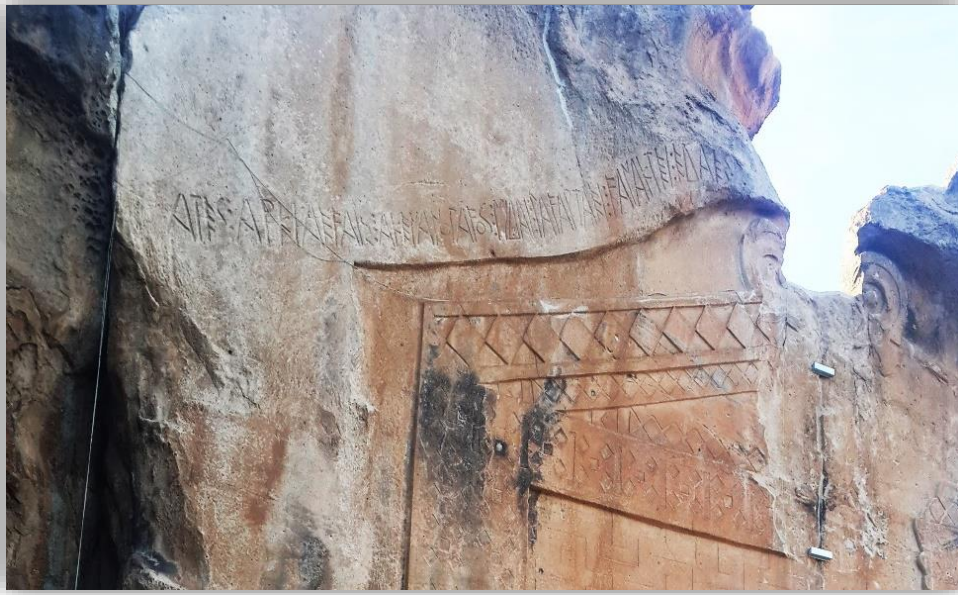
Resim 2.20: Midas Anıtı Niş

Kaynak: Sivas, 1999: 61

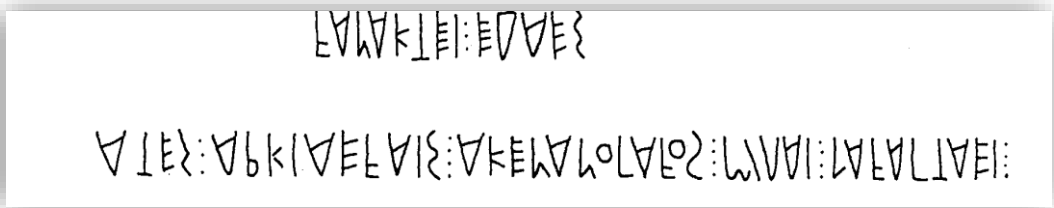
Anıt üzerinde iki yazıt vardır. Birinci yazıt, ana kaya üzerinde soldadır. Alınlıktan akrotere doğru, kavisli şekilde soldan sağa doğru yazılmıştır. 10 m. uzunluğundadır. İkinci yazıt, süsleme ile çerçeve kenarı arasında kalan boşluğa, yan şekilde soldan sağa doğru yazılmıştır. Uzunluğu 4.75 m. dir. Anlamları çözülememiş olan yazıtlarda Ana Tanrıça ve Midas adları geçmektedir (Uçankuş, 2002: 144).

Resim 2.21: Midas Anıtı 1. Yazıtı

Kaynak: Zeynep YILDIZ, Fotoğraf Arşivi, 2019

Resim 2.22: 1.Yazıt Yazısı

Kaynak: Sivas, 1997: 49

Resim 2.23: Midas Anıtı 2. yazıt

Kaynak: Sivas ve Sivas, 2012: 139

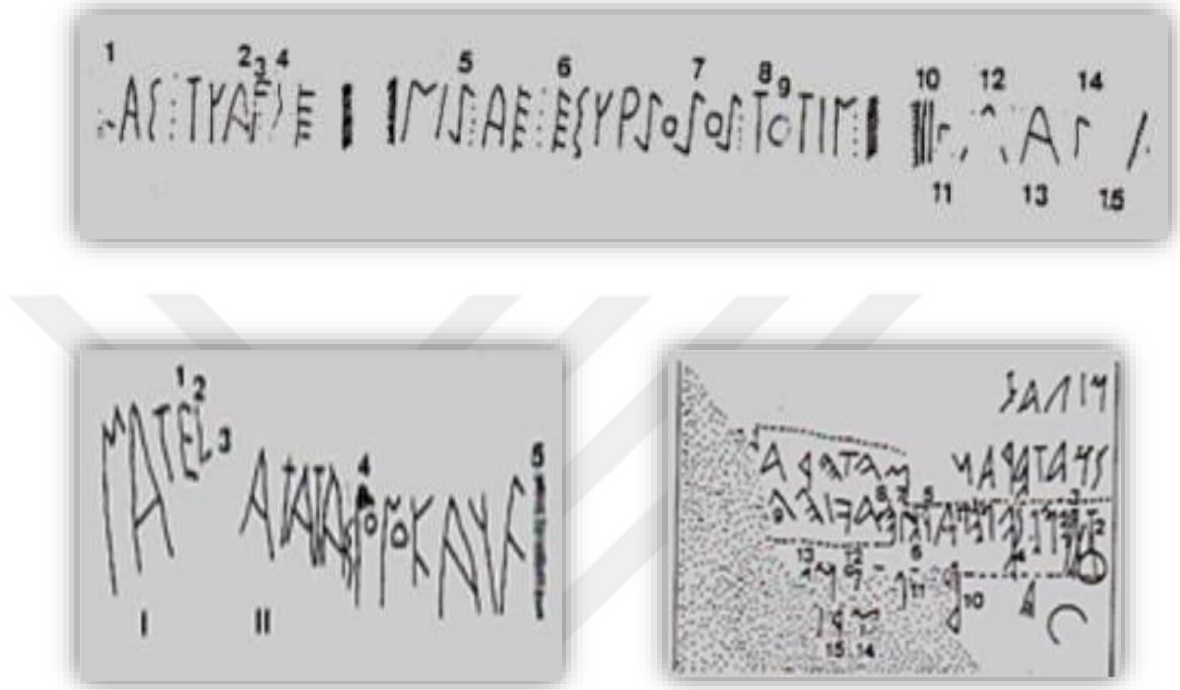
Resim 2.24: 2.Yazıt Yazısı

Kaynak: Sivas, 1997: 51

Diğer çözümlenememiş yazılar, niş çerçevesinin iki yanında yer alır ve MATAR (Ana) kelimesi görülmektedir (Sivas, 1997: 51).

Resim 2.25: Nişteki Yazılardan Kesitler

Kaynak: Sivas, 1997: 50, 51

2.3. ASLANKAYA ANITI

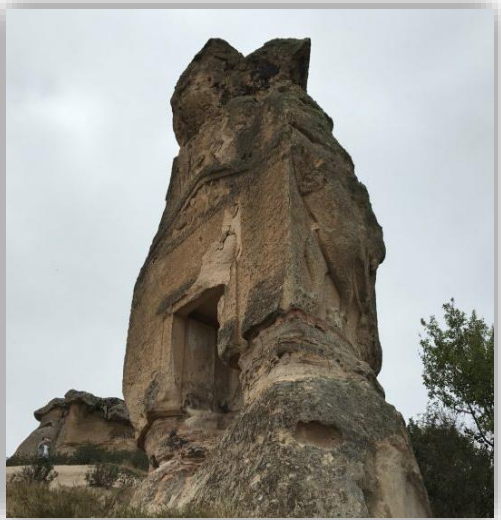
Anıt, Döğer Beldesi'nde, Afyonkarahisar'ın İhsaniye ilçesine bağlı Üçler kayası köyü batısında kaya kütesinin üzerinde yer almaktadır (Sevin, 2003: 265). Üzerindeki büyük aslan kabartmaları nedeniyle yörede "Aslankaya" adıyla tanınmaktadır. Sivas (1997: 77) doktora tezinde, ilk defa W. M. Ramsay'ın 1884 yılında bu anıtı keşfettiğini ve incelediğini açıklamıştır.

Resim 2.26: Aslankaya Anıtı Genel Görüntüsü

Kaynak:<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/afyonkarahisar/gezilecekyer/doger-aslankaya-tapinagi>, 2019

Resim 2.27: Aslankaya Anıtı Kuzeydoğudan Görünüşü

Kaynak:<https://www.afyonnews.com/2019/02/07/frig-vadileri-ve-peri-bacalari-afyon-gezi-notlarim/>, 2019

Anıtın cephe duvarı 4.30 m. ve 6.60 m. boyutlarındadır. Duvar yüzeyi geometrik motiflerle süslüdür. Kayanın sağ yanında arka ayakları üzerinde duran, fasada doğru bakan büyük bir aslan rölyefi, sol yanında ise dört bacağı bulunan hayvan kabartması bulunur. Aslan rölyefine göre çok küçük olan bu hayvan kabartmasını bazı araştırmacılar griffon, bazıları aslan, bazıları da sfenks olarak değerlendirirler (Uçankuş, 2002: 154-155).

Anıtın çatısı orta derecede eğimli beşik çatıya sahiptir ve ortada yer alan dikme kalındır. Bu dikmenin her iki yanında, iki kabartma sfenks bulunmaktadır. Yüzleri çok bozulmuş görünen bu sfenkslerin başları önden, gövdeleri yandan gösterilmektedir. Gövdeleri ince ve uzun, bacakları kısa olan sfenkslerin kanatları öne doğru bükülmüş şekilde tasvir edilmiştir.

Akroterde, iki daire parçasının yaptığı kavislerin üstünde yuvarlak kabartmalar bulunmaktadır. Alınlık pervazları, meander motifleriyle bezenmiştir. Alınlığın içerisindeki iki sfenks, insan başlı ve kanatlı olarak betimlenmiştir. Ersoy'a (1990: 319) göre hayvan figürünün karışık olarak yorumlanması, o dönemde yaşamış halkın hayvanlardan üstün olduğuna inandıklarının kanıtıdır.

Anıtın nişinde, biri dışarı taşan ve yüksekte kalan iki çerçeve vardır. Niş, çerçevelerin gerisinde arka duvara doğru genişlemektedir. Nişin çift kanatlı kapısı açıktır ve Kybele heykeli yer alır (Uçankuş, 2002: 154-155). Bu heykelin iki yanında, tanrıçaya göre daha alçak kabartma olarak işlenmiş, arka ayakları üzerine dikilen ve tanrıçaya bakan iki aslan figürü vardır. Ön ayak pençeleriyle tanrıçanın başına dokunmaktadırlar (Sivas, 1999: 107).

Resim 2.28: Aslankaya Anıtı Nişi

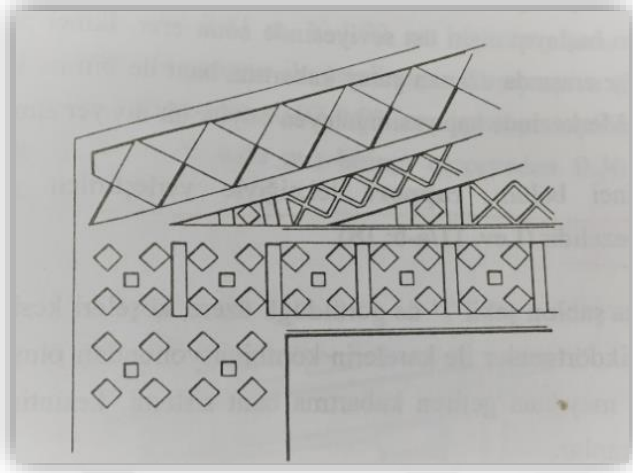
Kaynak: Sivas, 2012: 152

Uçankuş (2002: 154–155) ana giriş üzerine soldan sağa doğru yazılmış olduğu belirlenen bir yazıt olduğunu, bu yazıtın, C. Brixhe ve M. Lejeune tarafından çevirisinin yapılmaya çalışıldığını ve “Materan” kelimesinin yazılmış olabileceğini ifade eder.

2.4. MİDAS ANITI ÜZERİNDEKİ GÖRSEL SEMBOLLER

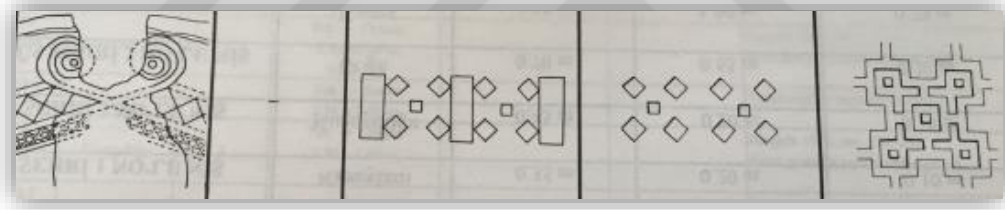
Midas Anıtı kaya kabartmalarını incelediğimizde farklı bezeme motiflerinin olduğunu görebiliriz. Alınlık üzerindeki çerçeveler kabartma baklava motifi dizisi ile bezenmiştir. Ana giriş; dikey bantlarla birbirinden ayrılmış karelerin içerisinde, dört köşeye yerleştirilmiş birer adet baklava motifi dizisi ile bezenmiştir. Bu motifler kaya yüzeyine oyularak işlenmiştir. Cephe duvarının yan çerçeveleri, aynı bezeme motifiyle çift sıra olarak bezenmiştir.

Resim 2.29: Midas Anıtı Alınlık ve Yan Çerçeve Bezeme Kesiti

Kaynak: Sivas, 1999: 59

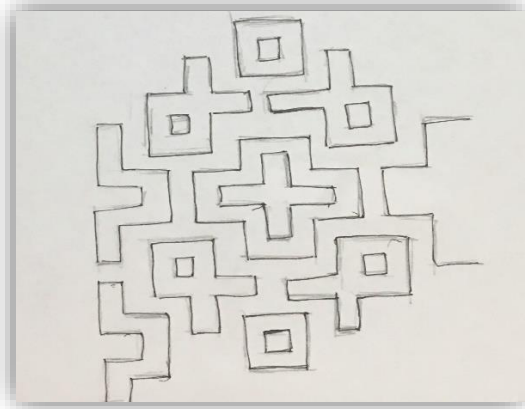
Resim 2.30: Midas Anıtı Üzerindeki Bezemeler

Kaynak: Sivas, 1999: 240

Duvar yüzeyinde, “Rapport” tekniği ile yerleştirilmiş geometrik motifler bulunur. Rapport tekniği, dikdörtgenlerin köşelerinin kesişmesiyle ve iç içe geçmesiyle ve karelerin yerleştirilmesiyle oluşan kompozisyondur. Tüm duvar yüzeyi bu teknikle bezenmiştir. Dikdörtgen ve karelerin içinde yer alan boşluklar, kabartma haç motifleri ile doldurulmuştur.

Resim 2.31: Midas Anıtı Cephe Duvarı Bezemesi Çizimi

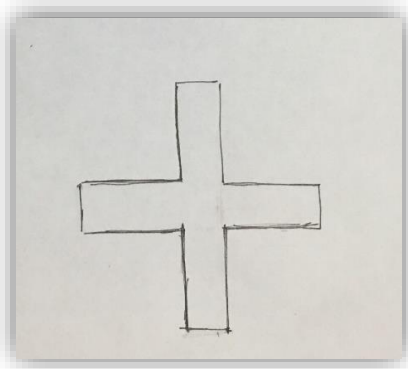

Kaynak: Zeynep YILDIZ, Fotoğraf Arşivi, 2019

Taş ve Özcan'a (2015: 250-254) göre haç motifi, birçok kültürde yaygın olarak kullanılan en eski sembollerdendir. Haçın evrenselleşmiş bir şekil ve sembol olmasının nedeni, insan vücuduna benzetilmesidir. Tarihi süreç içerisinde çok fazla haç formuna rastlanmıştır. Bunlardan bazıları Latin Haçı, Malta Haçı, Potent Haçı, Petrus Haçı, Kulplu Haç, Grek Haçıdır.

Midas anıtı üzerinde yer alan haç motifi ise, Grek haçı formundadır. Bu motifin anlamını, idealize edilmiş evrenin yaratıcısı, denge, düzen kavramlarıyla bağdaştırabiliriz. Frigler'in mimaride kullandıkları artı biçimli bu motifi, meander motifinin seramikte ve kaya anıtlarındaki uygulama örneklerinden yola çıkarak diğer sanat dallarında ya da dokumacılıkta da kullanmış olabileceğini düşünebiliriz.

Resim 2.32: Grek Haçı Motifi Çizimi

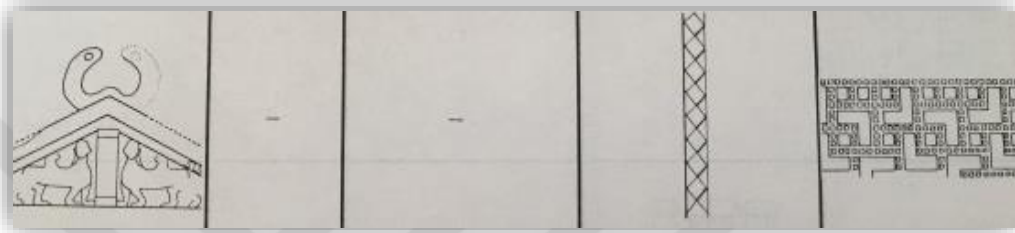

Kaynak: Zeynep YILDIZ, Fotoğraf Arşivi, 2019

2.5. ASLANKAYA ANITI ÜZERİNDEKİ GÖRSEL SEMBOLLER

Aslankaya Anıtı kaya kabartmalarını incelediğimizde, en dikkat çeken bezemeler “Rapport tekniği” ile yapılmış geometrik motifler, kabartma baklava motifleri ve Meander motifi dizisidir. Bunların yanı sıra niş içerisinde, anıtın sağ yan yüzeyinde, akroter ve alınlıkta kabartma aslan sfenksleri ve yüksek kabartma tekniği ile çalışılmış ayakta betimlenen Kibele heykeli ile anıt zengin mimari motiflere sahiptir.

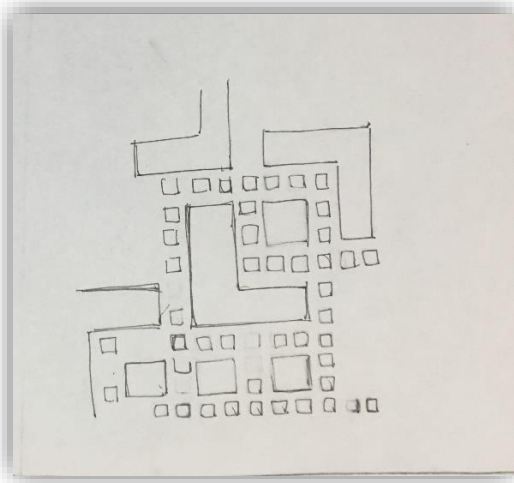
Resim 2.33: Aslankaya Üzerindeki Bezemeler

Kaynak: Sivas, 1999: 242

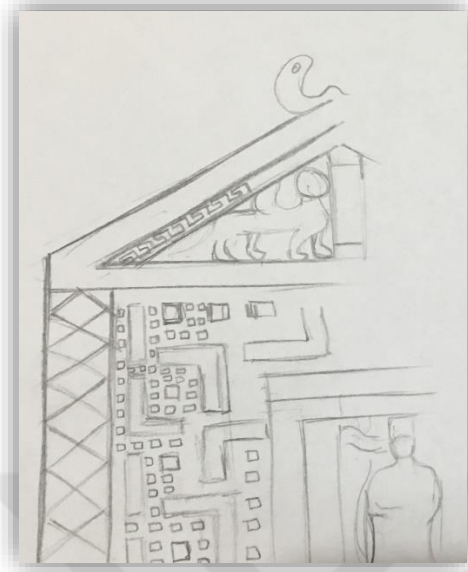
Rapport tekniği ile yerleştirilmiş geometrik motifler, anıtın cephe duvarında yer almıştır. Bu motifler meanderler yaparak oluşan karelerin kompozisyonundan oluşur.

Resim 2.34: Aslankaya Anıtı Cephe Duvarı Bezemesi Çizimi

Kaynak: Zeynep YILDIZ, Fotoğraf Arşivi, 2019

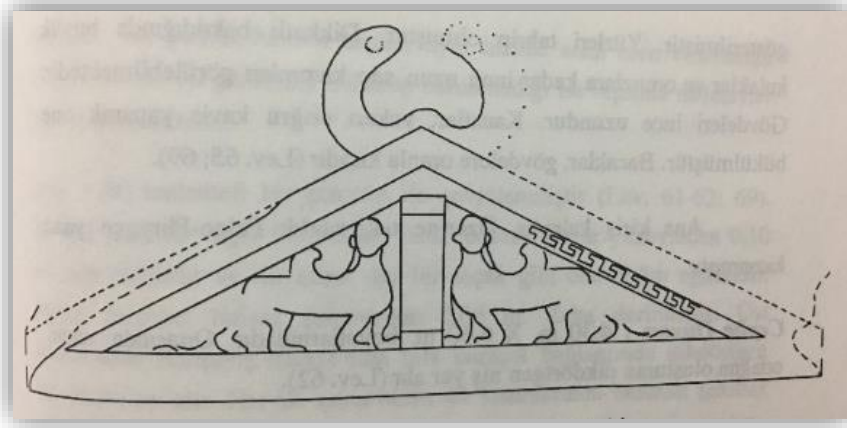
Resim 2.35: Aslankaya Anıtı Duvar Yüzeyi Bezemeleri Kesit Çizimi

Kaynak: Zeynep YILDIZ, Fotoğraf Arşivi, 2019

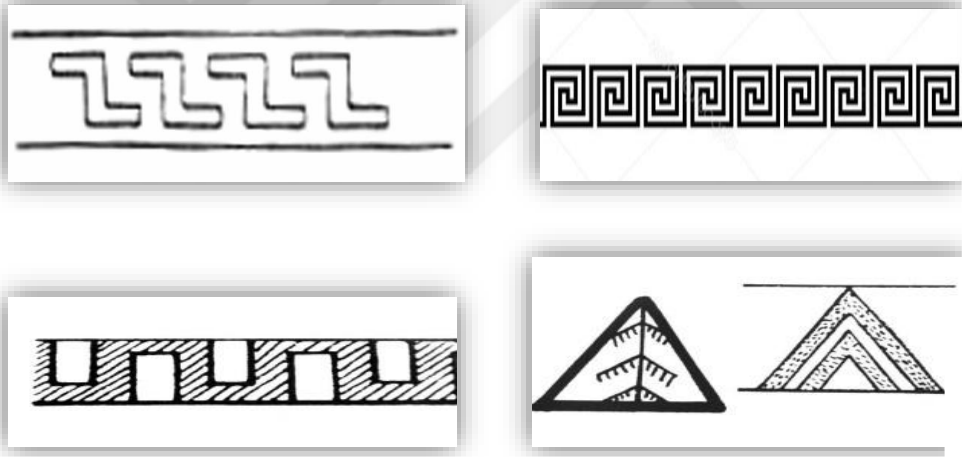
Meander motifi üçgen alınlıkta, aslanları çevreleyen üçgen çerçevenin içinde görülmektedir. Genel anlamda meander, “Kıvrım” anlamını taşır. İsmi Ege Denizi’ne dökülen Menderes Nehir’inden almıştır. Buradan yola çıkarak motifin suyu temsil ettiğini, suyun da bedensel ve ruhsal değişimin, yaşamın sürekliliğinin, bereketin ve yeniden doğuşun sembolü olduğunu, Frigler tarafından bu anlamda kullanılmış olabileceğini söyleyebiliriz. Eken (2009: 11) motifin başlangıçta Kesik, Çengel, Ağaç ve Mazgal Meander adlarıyla ilkel tipler olarak karşımıza çıktığını ve sonraları farklı değişimler göstererek kullanıldığını ifade etmiştir. Aslankaya Anıtı’ndaki meander motifi “çengel meander” türündendir.

Resim 2.36: Akroter ve Alınlık

Kaynak: Sivas, 1999: 103

Resim 2.37: Meander Motif Çeşitleri

Kaynak: Eken, 2009: 17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**MİDAS ANITI VE ASLANKAYA ANITINDAKİ GÖRSEL SEMBOLLERİN
LİNOL BASKI TEKNİĞİ İLE UYGULAMALARI**

3.1. ÖZGÜN BASKI RESİM TEKNİĞİ

Özgün baskı resim, sanatçısı tarafından tasarlanıp, çeşitli araç gereç ve malzemelerle, doğrudan ya da kalıp hazırlayarak, çeşitli işlem basamaklarıyla kâğıt veya farklı yüzey üzerine basılan resimlere denir. Bu baskı resimlerde, farklı malzemelerle farklı teknikler elde edilir. Teknikler, sanatçının çeşitli etkiler elde etmesini ve çalışmasına anlatım zenginliği katmasını sağlar. Baskı resimde kullanılan teknikler; 1.Yüksek baskı (Linol, Ağaç), 2. Düz baskı (Taş), 3. Çukur baskı (Gravür), 4. Elek baskı (Serigrafi), 5. Dijital baskı teknikleridir.

Özgün baskı resimde önemli olan, sanatçının kendi emeği ile üretmesidir. Sanatçı tasarımını ve kalıbını hazırlar ve eliyle basar. Kısaca uygulamanın her aşamasına müdahale ederek özgün bir eser ortaya çıkartır.

3.1.1. Yüksek Baskı Resim Teknikleri

Linolyum ve ağaç üstüne, yüksek yerlere boya sürülerek yapılan baskı tekniğidir. Baskı tekniği olarak en eski olanıdır. Baskı yüzeyinin üstüne yapılan çalışma basılacak alanların oyulup, basılmayacak alanların oyularak alçaltılması ilkesine dayanmaktadır. Daha sonra bu yüksekte kalan yüzeye boya verilerek baskı yapılmaktadır. Ağaç baskı ve Linol baskı şeklinde ikiye ayrılmaktadır (Tekcan, 2008: 1203).

3.1.1.1. Linol Baskı Tekniği

Sanatçıların genellikle tercih ettikleri bir tekniktir. Sanatçılar eserlerini çoğaltmak için linolyum malzemesini, linol oyma bıçaklarıyla oyup kalıp hazırlar (Tekcan, 2008: 1203). İşlem basamakları şu şekildedir; Desen linol üzerine direkt olarak ya da kopyalayarak çizilir. Oyma uçları ile oyulur. Merdane yardımı ile matbaa mürekkebi sürülür. Hazırlanan kalıp baskı tezgâhına gerekli ayarlar yapılarak yerleştirilir. Kalıbın üzerine kâğıt konulur ve üzeri keçeden kalıpla kapatılır. Presten geçirilerek desen kâğıda aktarılmış olur. Son işlem olarak kâğıt, kurumması için kurutma raflarında bekletilir. Aynı kalıp istenilen sayı kadar kâğıtlara basılmak için kullanılabilir.

Renkli linol baskı çalışmalarında ise, dikkat edilecek durum, kullanılacak renklerin açıktan koyuya doğru basılmasıdır. Kalıp, her renk basımında oyularak hazır hale getirilir.

3.2. MİDAS ANITI VE ASLANKAYA ANITINI SÜSLEYEN GÖRSEL SEMBOLLERİN LİNOL BASKI TEKNİĞİ İLE UYGULAMALARI VE ESER ANALİZLERİ

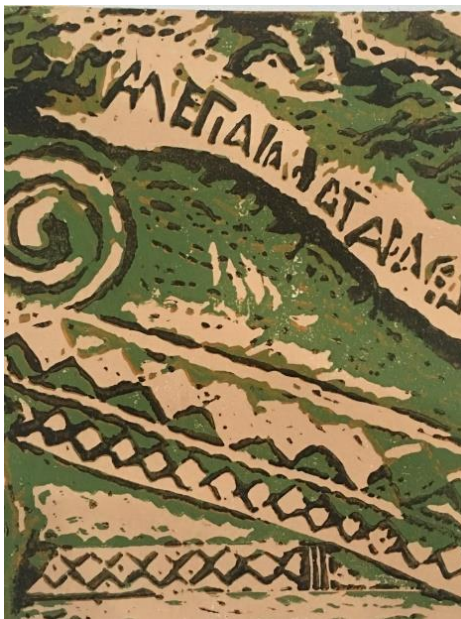
Araştırmanın bu bölümünde Midas Anıtı ve Aslankaya Anıtını süsleyen görsel sembollerin linol baskı tekniği ile yapılan sanatsal uygulamalarının plastik açıdan (kompozisyon, renk, doku, leke vb.) çözümlmelerine yer verilmiştir.

Resim 3.1: “Ana Tanrıça Kibe” İsimli Çalışmanın Eskizi; Linol Baskı, “Ana Tanrıça Kibe”, 35x50cm, 2016

Resim 3.1’de Midas Anıtı’nın ön cephesinden bir görünüm yorumlanmıştır. Anıtın ön cephesine Frig Ana Tanrıçası “Kybele” heykeli; ayakta durur vaziyette, uzun elbisesi, başında polos adı verilen silindirik başlığı ve ellerinde tanrısallığının simgesi olan atribütleri ile tasvir edilmiştir. Resmin odak noktasını Kybele oluşturmaktadır. Kybele imgesi kullanılmak sureti ile resimde, Frig dini inancına vurgu yapılmak istenmiştir. Midas Anıtı’nın yüzeyini süsleyen motifler ile kompozisyonun sağ üst köşesinde Frig yazıtından bir kesit yorumlanmıştır. Linol baskı tekniği ile yapılan resim dikey bir kompozisyon olarak tasarlanmıştır. Resim çok renkli olarak basılan resimde, koyu zemin üzerine sarı ve turuncu renklerden oluşan sıcak renkler hakim olmasına rağmen mavi renk kullanılmak sureti ile renk ve leke kontrastı yapılmıştır. Resmin genelinde lekesel bir anlayış söz konusudur. Resmin fonu yüzeysel olmasına rağmen linol tekniğine özgü oyma uçlarının etkisi ile oluşturulan çizgisellikler ile renk ve leke dağılımı resimde doku etkisini vermekte ve aynı zamanda resimde hareketliliği sağlamaktadır.

Resim 3.2: “Midas Anıtı’ndan Detay” İsimli Çalışmanın Eskizi; Linol Baskı, “Midas Anıtı’ndan Detay”, 35x50 cm, 2016

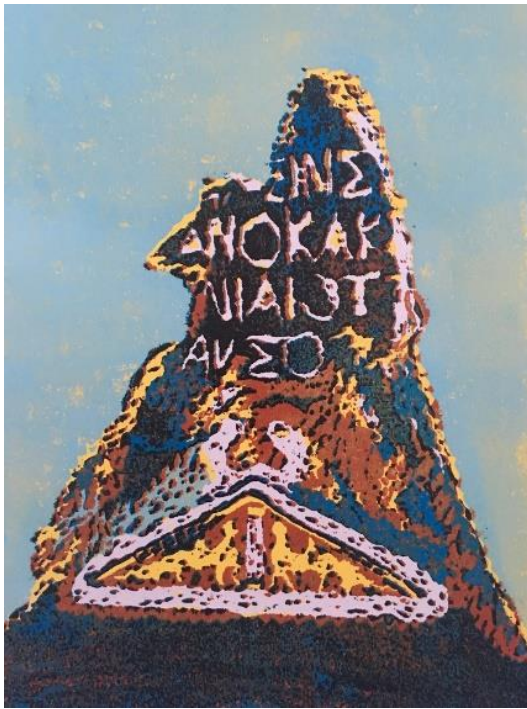
Resim 3.2’de Midas Anıtı duvar yüzeyinden bir kesit yorumlanmıştır. Dikdörtgen kompozisyonlu bu çalışmada, resmin sağ üst köşesinde Frigce Yazıt ile kompozisyonda diagonal olarak yerleştirilmiş geometrik motifler birim tekrarı şeklinde kompoze edilmiştir. Resim, çok renkli linol baskı tekniği ile çalışılmıştır. Resimde, krem-kahve ve yeşil tonlar hakimdir. Frigce yazıtta derinlik ve vurgu yapmak için zemin açık renkle, yazılar ise koyu renkle çalışılmıştır. Resimde linol baskı tekniğinde kullanılan oyma uçlarının etkisi ile oluşturulmuş çizgisel dokular ile motiflerin birim tekrarı şeklinde sıralanışı; hem dokuyu oluşturmakta hem de hareketliliği sağlamaktadır. Resimde açık- koyu renk ve leke zıtlıkları dikkat çekmektedir. Ayrıca motiflerin diagonal şeritler ile düz şeritler içerisindeki dizilimleri de resimde zıtlığı oluşturmaktadır. Resimde kullanılan soğuk renkler ve oyma uçları ile verilmeye çalışılan dökülme etkileri ile antik görünüm sağlanmak istenmiştir.

Resim 3.3: “Midas Anıtından Görünüm” Adlı Çalışmanın Eskizi, Linol Baskı, “Midas Anıtından Görünüm”, 35x50 cm, 2016

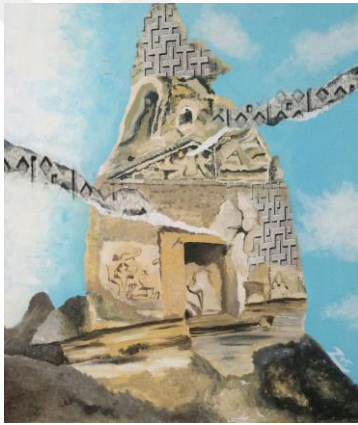
Resim 3.3'te “Midas Anıtı'ndan Görünüm” adlı çalışmada, anıttaki akroter bölümü ile anıtın alınlık kısmında yer alan baklava motifleri kompoze edilmiştir. Anıttaki zamanla ortaya çıkan yıpranma ve kopmaların oluşturduğu antik doku etkisi, oyma uçları ve renk-leke dağılımı ile verilmeye çalışılmıştır. Resim dikdörtgen kompozisyonlu olup, linol baskı tekniğinde çok renkli şekilde çalışılmıştır. Koyu zemin üzerine, sarı, turuncu ve yeşil renk kullanımı ile antik yapıya vurgu yapılmak istenmiştir. Resimde açık koyu leke zıtlıkları ile antik yapının üzerinde renk-leke dağılımının oluşturduğu doku etkileri dikkat çekmektedir.

Resim 3.4: Linol Baskı, “Aslankaya'dan İzlenim”, İsimli Çalışma Eskizi; Linol Baskı, “Aslankaya'dan İzlenim”, 35x50 cm, 2016

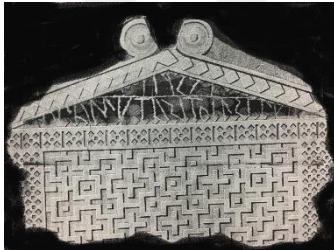
Resim 3.4'te "Aslankaya'dan İzlenim" adlı çalışmada, Aslankaya Anıtı'ndaki üçgen alınlık ve akroter, alınlık içerisinde karşılıklı iki insan başlı kanatlı aslan motifi kabartması ile yazıtlar kompoze edilmiştir. Çok renkli basılan resimde linol baskı tekniği ile yapılmıştır. Resimde antik yapıdaki dokusal etkiler, oyma uçlarının oluşturduğu etkiler ve renk - leke dağılımlarıyla verilmiştir. Resimde açık-koyu değerlerle oluşturulmuş renk ve leke zıtlığı dikkat çekmektedir. Resmin arka fonunda mavi grinin açık tonu kullanılmak sureti ile; koyu renk ve lekelerin hakim olduğu antik yapıya vurgu yapılmıştır.

Resim 3.5: "Aslankaya Anıtı" Adlı Çalışmanın Eskizi; Linol Baskı, "Aslankaya Anıtı", 35x50 cm, 2016

Resim 3.5’te “Aslankaya Anıtı” adlı çalışmada, Aslankaya Anıtı ve beyaz şerit içerisinde rölyef görünümlü motifler, dikey kompozisyon kurgusu içerisinde yorumlanmıştır. Anıtın üçgen formunun kompozisyonun her iki tarafına doğru kesen beyaz şerit içerisine siyah renkle rölyef görünümlü motifler yerleştirilmiştir. Anıtın üst ve yan duvarlarında ise Midas anıtında yer alan haç biçimindeki kabartma motifler kompoze edilmiştir. Anıtın alt orta kısımda ana tanrıça kabartması, yanlarında duran iki aslan arasında yorumlanmıştır. Linol baskı tekniği ile çok renkli olarak basılan resmin arka fonu açık mavi renk etkisinde olup, anıtta gri, beyaz ve koyu renk kullanılmak sureti ile antik yapıya vurgu yapılmıştır. Resmin arka fonunun düz lekesele olmasına karşın, antik yapı üzerinde oyma uçlarının ve renk-leke dağılımının oluşturduğu yoğun dokusal etkiler hakimdir. Yapının antik dokusuna uygun olarak kahverengi-yeşil ve koyu renk kullanımı dikkat çekmektedir. Antik yapının sağ ve sol tarafında görülen grift formu beyaz şerit içerisindeki siyah renkli motifler, dikey görünümlü yapıya tezat oluşturmakta ve resimde hareket etkisi vermektedir.

Resim 3.6: Linol Baskı, “Midas Anıtı’ndan Kesit” İsimli Çalışmanın Eskizi; Linol Baskı, “Midas Anıtı’ndan Kesit”, 35x50cm, 2016

Resim 3.6’da “Midas Anıtı’ndan Kesit” adlı çalışmada, Midas Anıtı’nın ön cephesinden bir kesit grift bir form şeklinde, dikdörtgen planlı olarak kompoze edilmiştir. Kompozisyonun ana temasını, Midas anıtı cephe duvarındaki kabartma motifleri oluşturmaktadır. Alınlık kısmı ise, kabartma baklava motifi ile bezenmiştir. Yan duvarları simgeleyen çerçevede gri renk kullanılmış olup, motifler simetrik olarak yerleştirilmiştir. Duvar yüzeyinde “Rapport tekniği” ile yapılmış kare motifler kompoze edilmiştir. Bu motiflerin içerisindeki boşluklar ise, haç motifine benzeyen motifle doldurulmuştur. Midas anıtı üzerinde yer alan haç motifi, Grek haçı formundadır. Bu motifin anlamını, idealize edilmiş evrenin yaratıcısı, denge, düzen kavramlarıyla bağdaştırabiliriz. Anıtta alınlıktan akrotere doğru kavisli olarak yer alan Frig yazısı, bu çalışmada, üçgen form içine yerleştirilerek kabartma olarak yorumlanmıştır. Resim, linol baskı tekniği ile beyazdan siyaha giden tek renk tonlarındadır. Resmin arka fonu koyu leke olup, anıtta kullanılan açık tonlarla vurgu yapılmıştır. Resimde, geometrik motiflerin birim tekrarı şeklinde oluşturduğu dokusal etkiler hakimdir.

Resim 3.7: “Midas Anıtı’ndan Yorum” Adlı Çalışmanın Eskiz Detayı; Linol Baskı, “Midas Anıtı’ndan Yorum”, 35x50, 2016

Resim 3.7’de “Midas Anıtı’ndan Yorum” adlı çalışmada, Midas Anıtı’nın ön cephesi ile bu grift forma uygun olarak, anıtın akroter boşluğu üzerine, antik mühür formu içerisine Frig harfleri yazıt şeklinde kompoze edilmiştir. Anıtın alt yüzeyinde, Frigler’in Ana Tanrıça Kibele ve Tanrı Attis adına düzenlenen, kurban kesme törenlerinden bir sahne yorumlanmıştır. Resim linol baskı tekniği ile beyazdan siyaha giden tek renk tonlarındadır. Resimde açık-koyu leke zıtlıkları ile, birim tekrarlarının ve oyma uçlarının etkisi oluşturulmaya çalışılan antik görünümlü doku etkileri hakimdir. Bu dokusal etkileri dengeleyen bazı yüzeylerde ise, düz lekesel etkiler görülmektedir.

Resim 3.8: “Midas Anıtı’ndan İzlenim” Adlı Çalışma Eskizi; Linol Baskı, “Midas Anıtı’ndan İzlenim”, 35x50, 2016

Resim 3.8’de “Midas Anıtı’ndan İzlenim” adlı çalışmada, dikdörtgen kurgulu kompozisyon içerisine “Midas Anıtı” kompoze edilmiştir. Kompozisyonda Midas anıtı ve yüzeyindeki kabartma motifleri, orta kısımda ayakta duran Kibele heykeli, Anıtın

orta kısmında antik mühür formu, yan duvarda Frig askeri, sağ üst bölümde ise frig yazısı yorumlanmıştır. Resmin ana teması, Frigler'e ait simgesel formların bütünlük oluşturarak izleyiciye aktarılmasıdır. Resim linol baskı tekniği ile çok renkli olarak basılmıştır. Resimde beyaz, toprank rengi, turuncu ve siyah renk kullanılmıştır. Resmin fonu koyu renk yapılmak sureti ile açık renk ve leke etkisindeki anıta vurgu yapılmak istenmiştir. Resimde oyma uçlarının verdiği etkiler ve yaş basma uygulamalarının oluşturduğu antik görünümlü dokusal etkiler hakimdir.

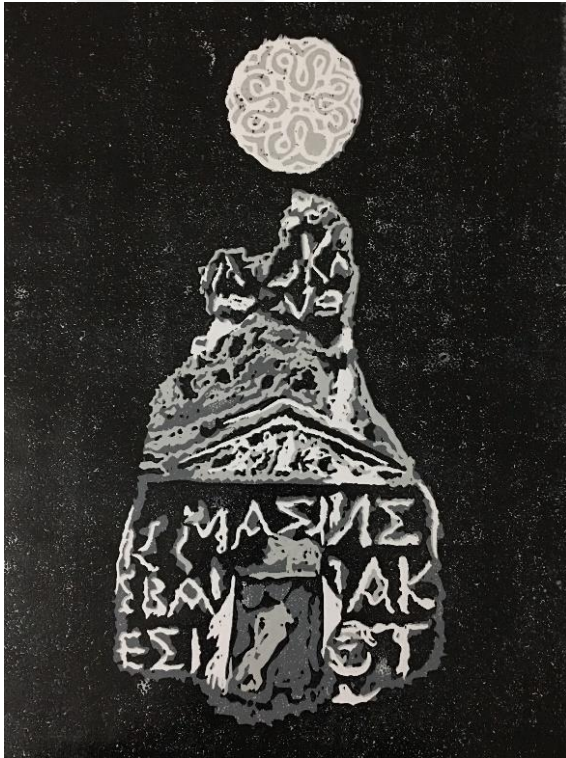
Resim 3.9: “Kapı” Adlı Çalışma Eskizi; Linol Baskı, “Kapı”, 35x50, 2016

Resim 3.9’da “Kapı” adlı çalışmada, Aslankaya anıtından bir kesit dikdörtgen formda kompoze edilmiştir. Kompozisyonun ana temasını, Aslankaya Anıtı orta iç kısımda yer alan kapıya çeşitli tekniklerle verilen doku oluşturmaktadır. Kapının tahrip olmuş ve eskimiş olan günümüz görüntüsü farklı oyma teknikleri ile yorumlanmıştır. Linol bıçakları ile ıslak basma yöntemi kullanılan kompozisyonda, siyah beyaz gri renk geçişleri hakimdir. Frig harfleri, kapının üst kısmında antik görünümlü dokuyla eskitme etkisi verilmiştir. Üçgen alınlık bölümünde karşılıklı ayakta duran aslan figürleri gri

tonlarda etkiye sahiptir. Dikdörtgen ve üçgen formda olan çalışmanın dış hatları linol bıçağı ile oyularak antik görünüm ve ışık etkisi verilmiştir.

Resim 3.10: “Yazıttan Yazıya” İsimli Çalışma Eskizi; Linol Baskı, “Yazıttan Yazıya”, 35x50, 2016

Resim 3.10’da “Yazıttan Yazıya” adlı çalışmada, Aslankaya Anıtı ön cephesi ile bu üçgen formun üzerine antik mühür formu geometrik desenlerle kompozisyon oluşturulmuştur. Anıtın orta kısmında yer alan akrotere gri tonlarda eskitme etkisi verilmiştir. Islak basma ve kazıma yöntemi kullanılan çalışmada siyah beyaz leke değerleriyle açık koyu zıtlık etkisi verilmiştir. Üçgen formun üst ve alt kısmında, kolaj halinde eklenen Frig yazısı harflerinde birim tekrarı sağlanarak denge oluşturulmuştur.

.Kapı biçiminin görüldüğü alt kısımda, Tanrıça Kibele'nin heykelinin her iki yanında ayakta duran aslan formları koyu gri tonlarda lekesele olarak belli belirsiz yansıtılmıştır. Antik görünümlü doku etkisi ıslak basma yöntemi ile elde edilmiştir.

Resim 3.11: “Aslankaya ve Kibele” İsimli Çalışmanın Eskizi; Linol Baskı, “Aslankaya ve Kibele”, 35x50, 2016

Resim 3.11’de “Aslankaya ve Kibele” adlı çalışmada, üçgen kurgulu kompozisyon içerisine “Aslankaya Anıtı” kompoze edilmiştir. Frig Ana Tanrıçası “Kybele” heykeli; ayakta durur ve ileriye bakar vaziyette, uzun elbisesi, başında “polos” adı verilen silindirik başlığı ve ellerinde tanrısallığın simgesi olan atribütleri ile her iki yanında lir ve flüt çalan iki müzisyen tasvir edilmiştir. Resmin odak noktasını Kybele oluşturmaktadır. Çalışmadaki ana tema Friglerin dini inaçlarına bağlılığını, Ana Tanrıça Kibelenin yüceliğini vurgulamaktır. Renkli linol baskı tekniği ile yapılan çalışmada,

turuncu rengin tonları kullanılmıştır Oyma uçlarının etkisi ile oluşturulan yoğun doku etkileri hakimdir. Açık ve koyu renk geçişleriyle resimde zıtlık ve denge sağlamıştır.

Resim 3.12: “Frigler ve Midas Anıtı” Adlı Çalışmanın Eskizi; Linol Baskı, “Frigler ve Midas Anıtı”, 35x50, 2016

Resim 3.12’de “Frigler ve Midas Anıtı” adlı çalışmada, dökdörtgen formda Midas anıtının ön cephesi, anıtın önünde ise ayakta duran iki figüre yer verilmiştir. Geleneksel kıyafetleriyle görülen figürler, kolaj tekniğiyle açık renkte kabartma olarak basılmıştır. Kompozisyonun ana temasını geçmiş yaşantılarını günümüze taşıyan Frig halkı ve giysileri oluşturmaktadır. Duvar yüzeyinde “Rapport tekniği” ile yapılmış kare motifler, sağ üst köşede Frig yazıtından bir kesit, açık tonda belli belirsiz kompoze edilmiştir. Akroteri çevreleyen bölümde, geometrik motiflerin birim tekrarı şeklinde oluşturduğu dokusal etkiler hakimdir. Resmin arka fonu koyu leke olup ıslak basma yöntemi kullanmak sureti ile ve renk-leke dağılımının oluşturduğu antik görünümlü dokusal etkiler verilmiştir.

Resim 3.13: “Midas’ın Kulakları” İsimli Çalışma Detay Örnekleri; Linol Baskı,
“Midas’ın Kulakları”, 50x70, 2016

Resim 3.13’te “Midas’ın Kulakları” adlı linol oyma ve basma tekniği ile yapılan çalışmada, siyah ve beyaz leke etkisi hakimdir. Aslankaya formunun en üst kısmında Kral Midas, efsanede geçen eşek kulakları ile çalışılmıştır. “Eşek Kulaklı Midas” efsanesini Antik Yunan yazarı Ovidius şu şekilde aktarmıştır;

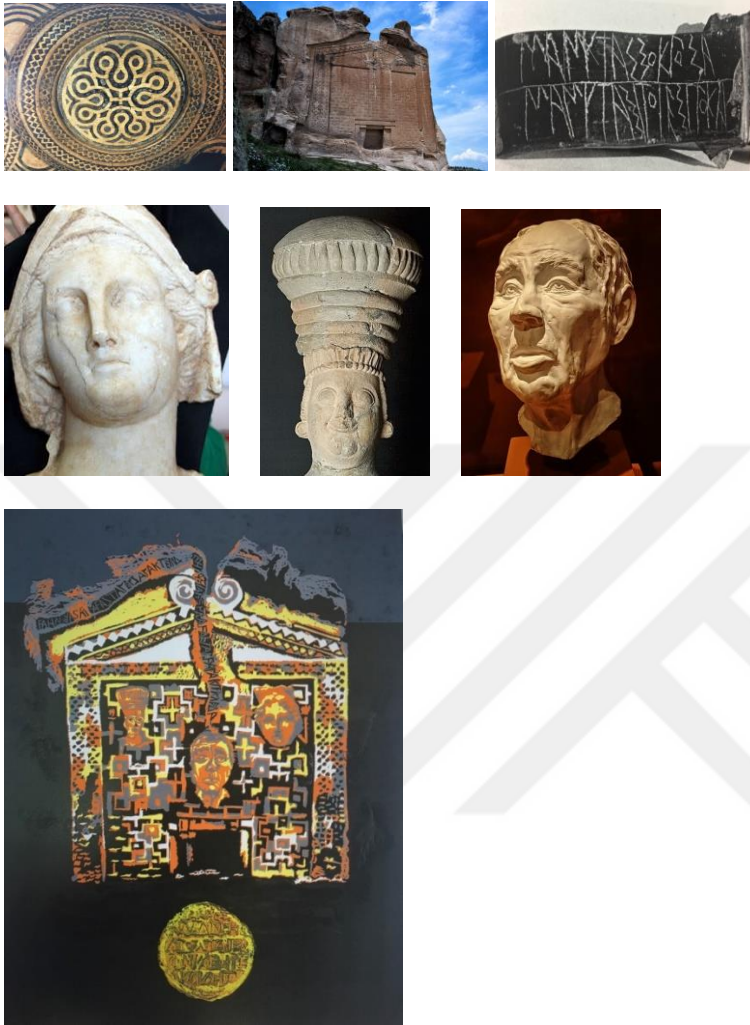
Apollon ile Pan arasındaki müzik yarışmasında dağ tanrısı Tmolos ve Frigya kralı Midas’ın hakemlik yapar. Dağların tanrısı Tmolos Apollon’un lirini Pan’ın flütünden daha çok beğenerek onu destekler. Kral Midas ise Pan’ın flütünü daha iyi çaldığını savunur. Buna sinirlenen Apollon, Midas’ın kulaklarını uzatır ve sarkıtır. Her

yerini kıllarla kaplayarak eşek kulaklarına dönüştürür. Bunun üzerine mahçup duruma düşen Midas mor bir şapka giyerek kulaklarını saklamaya çalışır. Fakat hizmetkârı bir gün saçlarını tıraş ederken onun kulaklarını görür ve bu sırrı toprağa bir çukur kazarak toprakla paylaşır ve “Midas’ın kulakları, eşek kulaklarıdır” der. Kazdığı çukuru toprakla örtmüş olsa da bu topraklarda yetişen kamışlar, güney rüzgârının her esişinde Midas’ın sırrını fısıldayarak etrafa yayarlar (Zafer, 2016: 92-93).

Resmin orta kısımda açık leke etkisinde yer alan üç Frig askeri, birim tekrarı şeklinde tasvir edilmiştir. Anıtın yüzeyinde oyma bıçakları ile oyma, zımpara ve yakma yöntemleri kullanılarak çizgisel dokular elde edilmiştir. 3/2 oranında açık leke etkisindeki bu resimde, az oranda koyu lekeler kullanılarak denge sağlanmıştır.

Resim 3.14: “Frigya Deyince” İsimli Çalışmanın Detay Örnekleri; Linol Baskı, “Frigya Deyince”, 50x70, 2016

Resim 3.14'te “ Frigya Deyince” adlı linol oyma ve basma tekniği ile yapılan çalışmada Midas Anıtı duvar yüzeyi dikdörtgen planlı şekilde kompoze edilmiştir. Kompozisyonun ana temasını Midas anıtı cephe duvarının kabartma motifleri, yazıtlar, Ana Tanrıça Kybele ve Kral Gordios’un heykelden yapılmış büstleri oluşturur. Resim çok renkli olarak basılmış, birbirine yakın ve zıt tonların uyumu sağlanmıştır. Arka fon koyu tondadır ve Midas anıtı formunu ön plana çıkarmaktadır. Dikdörtgen formun alt kısmındaki boşlukta yer alan antik mühür formu içerisinde Frig harfleri yazıt şeklinde kompoze edilmiştir. Akroterde karşılıklı iki daireden oluşan formlar bulunur. Alınlıktan akrotere doğru Frig yazıtı soldan sağa eğimli şekilde yer alır. Anıttaki cephe duvarı çerçevesi içerisinde yer alan diğer yazıt ise Karşılıklı iki dairenin arasından cephe duvarına doğru yukarıdan aşağıya yerleştirilmiştir. Alınlık kısmı ise, kabartma baklava

motifi ile bezenmiştir. Yan duvarları simgeleyen çerçevede sarı turuncu gri ve siyah tonlar kullanılmış olup, motifler simetrik olarak yerleştirilmiştir. Oyma ve kazıma uçlarıyla antik görünüm verilmiştir. Duvar yüzeyinde “Rapport tekniği” ile yapılmış kare motifler kompoze edilmiştir. Bu motiflerin içerisindeki boşluklar ise, haç motifine benzeyen motifle doldurulmuştur. Cephe duvarında üçgen form oluşturacak şekilde açık tonlarda yerleştirilen ana tanrıça ve kral büstleri ile Frig uygarlığını temsil eden değerlere vurgu yapılmıştır.

SONUÇ

Anadolu topraklarında binlerce yıl boyunca çeşitli göç olayları yaşanmış, birçok uygarlık kurulmuş, yıkılmıştır. Her uygarlık, yaşadıkları topraklarda şartlara göre değişime ayak uydurmuş ya da bir sonraki uygarlığı etkilemiştir. Bu göçlerden en etkili olanı, çeşitli zamanlarda 400 yıl boyunca devam eden Balkan-Thrak göçleridir. Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra gerçekleşen bu göçler sırasında Frigler, Anadolu'ya gelerek yerleşmişlerdir. M.Ö.750 yılından sonra siyasi topluluk oluşturarak güçlenen Frigler, yaşadıkları bölgede zamanla Anadolu'nun coğrafi, kültürel ve sanatsal özelliklerini, kendilerine özgü üslup anlayışlarıyla harmanlayarak yaşam biçimi, inanış, kültür ve sanat anlamında bir kimlik oluşturmuşlardır. Bu kimlikleriyle bir uygarlığa adlarını vererek geniş çapta tanınmışlardır.

Frigler gerek mimaride ve kaya anıtlarında, gerekse seramik, heykel, madencilik, dokumacılık, marangozluk, müzik gibi birçok alanda eser bırakmışlardır. Günümüzde bu eserleri halen görmek ve etkilenmemek imkânsızdır.

Frig Vadisi'nde izlerini gördüğümüz bu uygarlıktan geriye kalan kaya anıtları, kültler, anıtları süsleyen zengin motif ve bezemeler, sanatsal yorumlara dönüştürülebilmesi bakımından önemlidir. Bu anıtlar içerisinde Midas ve Aslankaya Anıtları görülmeye değer yerlerdendir.

Yapılan bu çalışmada Frig uygarlığına ait eserler sanatsal bakış açısı ile eserlerin formlarından ve üzerindeki motif ve bezemelerinden etkilenilmiş ve günümüz sanat anlayışıyla yorumlanmıştır. Uygarlığın bıraktığı eşsiz mirası koruyabilmek ve yeni nesillere örnek olabilmek için, Frig Vadisi Kaya Anıtları ve kaya kabartmalarındaki görsel semboller plastik açıdan ele alınmış, linol baskı tekniği ile uygulanabilirliği gerçekleştirilmiştir.

Uygulamadaki resimler, photosoph programı ile kolaj tekniği kullanılarak tasarlanmıştır. Anıtlar üzerindeki kabartma morifler ve bezemelerin doku etkisi, oyma kazıma uçları ile verilmiş, zaman zaman ıslak basma yöntemi kullanılmıştır. Renk, doku ve açık-koyu değerler gibi plastik elemanlar etkili şekilde kullanılmış, farklı formlarda şekillendirilmiştir. Bunların yanı sıra Frig uygarlığının en belirgin öğeleri olan Ana Tanrıça Kibele, Kral Midas ve efsanesi, Frig halkının yerel giyimi gibi unsurlar, kompozisyon elemanı olarak çalışmalarda kullanılmıştır.

Öneriler:

Bu çalışmada yararlanılan bezeme ve motifler, geleneksel Türk sanatlarında ve çağdaş resim sanatında farklı tekniklerle uygulanabilir. Güncel sanat pratiklerinde kullanılabilir. Ayrıca Frig Vadisi'ndeki diğer anıtlar ve anıtları süsleyen görsel sembollerin incelenmesi ve sanatsal yorumlara dönüştürülmesine yönelik benzer çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akurgal, E.(2003).*Anadolu Uygarlıkları*. İstanbul: Net Yayınları
- Akurgal, E.(2007). *Anadolu Uygarlıkları*. İstanbul :Phoenix Yayınevi.
- Akurgal, E. (2014). *Anadolu Kültür Tarihi*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Algan, E. Ve Ongar, İ. (1990). *Kral Midas 'ın Ülkesi Frigya*. Eskişehir: Esbank Kültür Yayınları.
- Algan, E. Ve Ongar, İ.(1998). *Kral Midas 'ın Ülkesi Frigya*. İstanbul: Esbank Kültür Yayınları.
- Altıntaş, S. (2011). *Anadolu medeniyetleri müzesi'nde yer alan frig dönemi'ndeki bilgilendirme işaretlerinin analizi ve grafik eğitimindeki yeri* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Bölümü Grafik Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi* (2000). (C.9):169 İstanbul: Ana Yayıncılık
- Arslan, M. (2013). *Antik Anadolu medeniyeti frigya (phrygia) uygarlığı takıları ve motiflerinin tekstil deseni olarak kullanılması*, (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tekstil Ve Moda Tasarım Bölümü, İstanbul.
- Bacaksız, E. (2009). *Özgün baskı tekniklerinin incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Matbaa Anabilim Dalı, İstanbul.
- Berk, F. M. (2011). *Antik kaynaklara göre İç Batı Anadolu'nun (Phrygia) jeopolitiği* (Doktora Tezi). Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Konya.
- Bingöl. Z. (2018) . *Dağlık Frigya*. İstanbul: Erguvan yayınevi.
- Bingöl. Z.(2006). *Frig Vadisi*. İstanbul: Erguvan Yayınevi.
- Birecikli, F. (2010). Ana Hatlarıyla Friglerde Din. *Akademik Bakış Dergisi*, 4(7):215-229 Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Bülbül, C. (2009). Eski Anadolu Tarihinde Frigler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(27):79-94

- Çapar, Ö. (1979). Anadolu'da Kybele Tapınımı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 29, Sayı 1-4, Ankara.
- Çapar, Ö.(1979). Roma Tarihinde Manga Mater (Kybele) Tapınımı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. Cilt 29, Sayı 1-4, Ankara.
- Çintiriz, G. (2010), *Frig dini inanç ve adetleri* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara.
- Eken, S.(2009). *Batı Anadolu'da hellenistik dönem tapınak mimarisinde meander motifinin uygulanımı* (Yüksek Lisans Tezi). Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı. Konya.
- Er, Y. (2004). *Klasik Arkeoloji Sözlüğü* (3.bs.). Ankara: Phonenix Yayınları
- Erdan, E. (2016). Yerleşim Tipleri Işığında Anadolu'da Frig Kültür Varlığı. *Asia Minor Studies International Journal Of Social Sciences*, 4(8):42-64
- Ersoy. N. (1990) *.Semboller Ve Yorumlarla Görünenden Görünmeyene*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güngör, Y. (2014). *İlk Çağ Anadolu Medeniyetleri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları
- Güven, İ.(2007) . *Uygurluk Tarihi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Hançerlioğlu. O. (2000). *Felsefe Sözlüğü* (1.bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Haspels. E. (2009). *Ben Gezginlerin Sonuncusuyum. Midas Kenti Kazıları ve Dağlık Frigya Bölgesi 'ndeki Araştırmalar*. *Frigya*. (B. Barış, Çev.) İstanbul: Arkeoloji Ve Sanat Yayınları.
- Işıklar.T. (2008). *Frig yontu sanatı ve etkileşimleri* (Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Programı, İzmir.
- Karasar, N. (2005) *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, T. (2007). *Arkeolojik ve filolojik belgeler ışığında frigler* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara.

- Kınal. F. (1991). *Eski Anadolu Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.
- Kuban. D.(2017). *Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana Hatları*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Oral, E. (2014). Anadolu'da Ana Tanrıça Kültü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8):154-16
- Oral, E. (2014). Frig Kaya Antlarında Motif Ve Bezeme Anlayışı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*,2 (7):101-109.
- Özcan F. , Taş T. (2015). M.S 4.-7. Yüzyıllar Arasında Haç Motiflerinin Gelişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1(21): 247-275
- Özçelik. N. (2004) . *İlk Çağ Tarihi Ve Uygarlığı*. 2.Baskı. Ankara: Nobel yayınları.
- Pekyaman, H. (2008). *Frig uygarlığı seramik sanatı ve kişisel yorumlar* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Ana Sanat Dalı, Afyonkarahisar.
- Polat, R. T. (2010). Yeni Buluntular Işığında Phryg Kaya Altarları Ve Bir Tipoloji Önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1):203-222.
- Sevin, V. (1999). *Anadolu Arkeolojisi*. 2. Basım. İstanbul: Der Yayınları.
- Sevin, V.(2007). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*. 2. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sevin, V. (2003).*Eski Anadolu ve Trakya, Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık. İstanbul
- Sivas, T. T.(2011) . *Eski Anadolu Tarihi 6.Ünite*. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2268. Açık öğretim Fakültesi Yayını No:1265, Eskişehir S.103
- Sivas, T.T.(1999). *Eskişehir-Afyon-Kütahya İl Sınırları İçindeki Phryg Kaya Anıtları*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1156. Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 05
- Sivas, T.T. (2008) *Frigler. Midas'ın Ülkesi Anadolu*. İstanbul: National Geographic Türkiye, Ocak 2008 (81): 59-79

- Sivas T.T. & Sivas, H.(2012) . *Frigler,Midas 'ın Ülkesinde Anıtların Gölgesinde*, Yapı Kredi Yayınları
- Sivas, T. T. (2007). *Frigler ve Frig Uygarlığı*. Friglerin Gizemli Uygarlığı. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sivas, T. T. (1997). *Phryg kaya anıtları* (Doktora Tezi) . İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul
- Şahin, S. (2018). Frig Vadisi'nin Sanatsal Dışavurumu ve Eser Analizleri. *Van Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39:185-206.
- Tekcan, S. S. (2008). Özgün Baskı. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (2.bs. C.3). İstanbul: Yem Yayınları.
- Temizer. R. (1979). *Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi*. Ak Yayınları, Sanat Kitapları Serisi:5
- Temsü. R. (2004). *Phryg kaya altarlari* (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Uçankuş, H.T.(2002). *Ana Tanrıça Kybele'nin ve Kral Midas'ın Ülkesi Phrygia*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Uçankuş, H.T.(2000). *Bir İnsan ve Ugarlık Bilimi Arkeoloji,Tarih Öncesi Çağlardan Persler'e Kadar Anadolu* . Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, Kültür Bakanlığı Yayınları. Sanat Eserleri Dizisi/298.
- Umar. B. (2008) *Phrygia, Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*. İnkılap Yayınevi
- Zafer. T. (2016). *Anadolu Mitolojisi*. İstanbul: Mitoloji Tarihi Yayınları.

Elektronik Kaynaklar:

<https://www.afyonnews.com/2019/02/07/frig-vadileri-ve-peri-bacalari-afyon-gezi-notlarim/>, (10.02.2019).

<https://anatolianscripts.com/script/midas-aniti/>, (03.03.2019).

<http://arkeopolis.com/frig-kaya-anitlari/>, (20.12.2018).

<http://definem.org/forum/viewtopic.php?f=45&t=621&start=8>, (21.02.2019).

<https://docplayer.biz.tr/4447401-Eskisehir-daglik-frigya-t-c-eskisehir-valiligi-il-kultur-ve-turizm-mudurlugu.html> , (13.04.2019).

<http://www.eskisehirkulturturizm.gov.tr/TR-157681/asar-kaleseyitgazi.html>,
(16.05.2019).

<http://www.eskisehirkulturturizm.gov.tr/TR-157698/bitmemis-anit-daglik-frigya.html>,
(02.06.2019).

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/afyonkarahisar/gezilecekyer/doger-aslankaya-tapinagi>, (14.06.2019).

<https://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/5063>, (20.06.2019).

<https://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/5064>, (01.07.2019).

<http://sanat.ykykultur.com.tr/sergiler/friglerin-gizemli-uygarligi>, (03.07.2019).

<https://semrabayraktar.blogspot.com/2014/03/midas-muskiler-hititler-kaskalar.html>,
(14.06.2019).

DİZİN

-A-

Akroter, xii, 40, 42, 49, 51, 66
 Anıt, viii, xi, 38, 40, 41, 56, 58
 Aslankaya, v, vi, ix, xi, xii, xiii, 2, 5, 6,
 38, 46, 47, 58, 59, 61, 64, 65, 69, 72,
 73, 74, 78, 79, 80, 82, 86

-B-

Baskı, 4, v, ix, xii, xiii, 68, 69, 70, 71,
 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82,
 84, 90, 91
 Bezeme, xii, 5, 62, 90

-F-

Frig, 4, v, viii, x, xi, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9,
 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 21, 25,
 30, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 43, 44, 51,
 70, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84,
 86, 87, 88, 89, 90, 91

-K-

Kibele, x, xii, xiii, 4, 12, 13, 14, 18, 20,
 41, 42, 45, 46, 48, 64, 69, 76, 77, 79,
 80, 86
 Kült, xi, 54

-L-

Linol, 4, v, vi, ix, xii, xiii, 68, 69, 70,
 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80,
 81, 82, 84

-M-

Meander, xii, 64, 65, 66
 Megaron, 16
 Midas, v, vi, ix, x, xi, xii, xiii, 1, 2, 5, 6,
 8, 9, 17, 19, 22, 29, 31, 38, 40, 42, 43,
 52, 53, 54, 55, 56, 57, 61, 62, 63, 69,
 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 81, 82, 83,
 84, 86, 88, 89, 91
 Motif, xii, 5, 66, 90

-N-

Niş, xi, 55, 60

-S-

Sub geometrik, 34

-T-

Tümülüs, 19, 25

